RNI NO. MAHMAR/2020/84035

BAHUJAN SAURABHA
बहुजन सौरभ

गुरूवार २३ ऑक्टोबर २०२५ | वर्ष : ५ | अंक : २१३ | दैनिक | किंमत : ₹ ५/-
Thursday, 23 October 2025 | Year : 5 | Issue : 213 | Daily | Rate: Rs. 5/-

नोंदणीकृत नसल्यास निधी कसा मिळू शकतो ? प्रियांक खरगे

काँग्रेस विरुद्ध आरएसएस

बंगलोर : कर्नाटकातील काँग्रेस नेत्यांनी राष्ट्रीय स्वयंसेवक संघाच्या (आरएसएस) नोंदणी आणि निधीबाबत गंभीर प्रश्न उपस्थित केले आहेत. मंत्री प्रियांक खरगे आणि ज्येष्ठ काँग्रेस नेते बी.के. हरिप्रसाद यांनी बुधवारी आरोप केला की, आरएसएस स्वतःची संघटना म्हणून नोंदणी करत नाही आणि सरकारी नियमांपासून स्वतःचे रक्षण करण्यासाठी त्यांच्या आर्थिक कारवाया सार्वजनिक करत नाही. बेंगळुरूमध्ये माध्यमांशी बोलतांना कर्नाटकचे मंत्री प्रियांक खरगे म्हणाले की, जर आरएसएस ही नोंदणीकृत संघटना असेल तर तिचे नोंदणी दस्तऐवज सार्वजनिक केले पाहिजेत. कपडे शिवणे, मोर्चे आयोजित करणे, ढोलकी खरेदी करणे आणि इमारती बांधणे यासाठी पैसे कुठून येत आहेत असा प्रश्न त्यांनी उपस्थित केला. जर संघटना नोंदणीकृत नसेल तर तिला निधी कसा मिळत आहे?

दिल्लीतील ज्येष्ठ काँग्रेस नेते बीके हरिप्रसाद यांनीही आरएसएसच्या निधी आणि नोंदणीवर प्रश्न उपस्थित केले. ते म्हणाले की, काँग्रेस आणि भाजप दोघेही निवडणूक आयोगाकडे नोंदणीकृत आहेत, परंतु आरएसएसच्या नोंदणीची माहिती सार्वजनिक का केली जात नाही?

हरिप्रसाद यांनी दावा केला की आरएसएसला दरवर्षी विजयादशमीला गुरु दक्षिणेच्या नावाने रोख देणग्या मिळतात. त्यांनी विचारले की गेल्या 100 वर्षात या पैशाचा काही हिशेब संस्थेने दिला आहे का? ईडी, आयकर किंवा सीबीआयने कधी याची चौकशी केली आहे का? हरिप्रसाद यांनी आरोप केला की आरएसएसने अंदाजे ?700 कोटी खर्चून ही इमारत बांधली, परंतु निधीचा स्रोत अस्पष्ट आहे. ते म्हणाले की जर संघटना पारदर्शक असेल तर ती त्वरित नोंदणी करावी. भाजपचा प्रतिवाद - आरएसएस ही एक स्वयंसेवी संघटना आहे. काँग्रेस नेत्यांच्या आरोपांना उत्तर देताना भाजप नेते आणि माजी उपमुख्यमंत्री सी.एन. अश्वथ नारायण म्हणाले की, भारतीय संविधान प्रत्येक व्यक्ती आणि संघटनेला सामाजिक आणि सांस्कृतिक कार्य मुक्तपणे करण्याची परवानगी देते. नारायण म्हणाले की, काँग्रेस नेत्यांवरील ही टीका केवळ राजकीय फायद्यासाठी केली जात आहे आणि त्याला कोणताही कायदेशीर आधार नाही.

> आरएसएसची नोंदणी नसलेली स्थिती दर्शवते की ते करांच्या कायदेशीर चौकटीबाहेर राहण्याचा प्रयत्न करते, सोसायटी नोंदणी कायदा आणि एनजीओ कायदा. त्यांनी असेही म्हटले की जर ही संस्था नोंदणीकृत असेल तर तिला परदेशी आणि देशांतर्गत देणग्यांची माहिती सरकारसोबत शेअर करावी लागेल.
>
> - प्रियांक खरगे

> प्रत्येक संघटनेला नोंदणीकृत असणे आवश्यक नाही. आरएसएस ही एक स्वयंसेवी संघटना आहे, जी देशाच्या सामाजिक, धार्मिक, सांस्कृतिक आणि शैक्षणिक उन्नतीसाठी काम करते.
>
> -सी.एन. अश्वथ नारायण

आरएसएसबद्दल कडक भूमिका घेण्यासाठी ओळखले जाणारे मंत्री प्रियांक खरगे यांनी अलीकडेच मुख्यमंत्री सिद्धरामय्या यांना पत्र लिहून आरएसएसशी संबंधित सरकारी कर्मचाऱ्यांवर शिस्तभंगाची कारवाई करण्याची मागणी केली. त्यांच्या पत्रानंतर, सरकारने बिदर जिल्ह्यातील बसवकल्याण येथील ओबीसी कल्याण विभागाच्या वसतिगृहात कार्यरत असलेले सहाय्यक स्वयंपाकी प्रमोद कुमार यांना बडतर्फ केले. तक्रारीत आरोप करण्यात आला आहे की प्रमोद कुमार यांनी आरएसएसच्या रूट मार्चमध्ये भाग घेतला होता. शिवाय, गेल्या आठवड्यात, रायचूर जिल्ह्यातील पंचायत विकास अधिकारी प्रवीण कुमार यांनाही आरएसएसच्या कार्यक्रमात सहभागी झाल्यामुळे निलंबित करण्यात आले.

बंगालमधील 1,000 बूथ-स्तरीय अधिकाऱ्यांना निवडणूक आयोगाने बजावल्या नोटिस

कोलकाता : पश्चिम बंगालमधील जवळपास 1,000 बूथ-स्तरीय अधिकाऱ्यांना (बीएलओ) निवडणुकीशी संबंधित सूचनांचे पालन न केल्याबद्दल कारणे दाखवा नोटीस बजावण्यात आली आहे. ही कारवाई लोकप्रतिनिधी कायदा, 1950 अंतर्गत करण्यात आली. एका वरिष्ठ अधिकाऱ्याने सांगितले की, निवडणूक नोंदणी अधिकाऱ्यांनी (ईआरओ) वारंवार अपील करूनही संबंधित सर्व बीएलओंनी ईआरओ-नेट पोर्टलवर त्यांची नावे नोंदवली नव्हती. या आधारे नोटीस बजावण्यात आल्या आहेत.

अधिकाऱ्याने सांगितले की, **'नोटिसमध्ये असे म्हटले आहे की असे करण्यात अयशस्वी होणे हे जाणूनबुजून केलेले दुर्लक्ष आणि कर्तव्यात गंभीर दुर्लक्ष आहे, जे लोकप्रतिनिधी कायदा, 1950 च्या कलम 32 चे उल्लंघन आहे. या कलमाअंतर्गत, निवडणूक कामासाठी नियुक्त केलेल्या सर्व अधिकाऱ्यांनी निवडणूक आयोगाच्या निर्देशांचे पालन करणे बंधनकारक आहे.'** नोटिसमध्ये असेही नमूद केले आहे की बीएलओ निवडणूक कामाच्या दरम्यान भारतीय निवडणूक आयोगाकडे (ईसीआय) प्रतिनियुक्तीवर असल्याचे मानले जाते आणि त्यांच्या शिस्तभंगाच्या नियंत्रणाखाली असतात. या सर्व बूथ-स्तरीय अधिकाऱ्यांना जाणूनबुजून दुर्लक्ष केल्याबद्दल आणि सरकारी आदेशांचे उल्लंघन केल्याबद्दल त्यांच्यावर शिस्तभंगाची किंवा दंडात्मक कारवाई का केली जाऊ नये हे तीन दिवसांच्या आत स्पष्ट करण्यास सांगण्यात आले आहे. अधिकाऱ्याने सांगितले की, निर्धारित वेळेत उत्तर न दिल्यास संबंधित अधिकाऱ्याकडे कोणतेही वैध कारण नाही असे गृहीत धरले जाईल आणि विभागीय नियमांनुसार कारवाई केली जाईल.

राष्ट्रपती द्रौपदी मुर्मू यांच्या सुरक्षेत चूक?

नवी दिल्ली : राष्ट्रपती द्रौपदी मुर्मू यांच्या सुरक्षेतील त्रुटी समोर आली आहे. बुधवारी सकाळी राष्ट्रपतींना शबरीमला यात्रेसाठी घेऊन जाणारे हवाई दलाचे हेलिकॉप्टर प्रमादम येथील राजीव गांधी इनडोअर स्टेडियममध्ये नव्याने बनवलेल्या काँक्रीट केलेल्या हेलिपॅडवर उतरतांना खड्ड्यात अडकले. केरळच्या प्रमादम येथे राष्ट्रपती मुर्मू यांचे हेलिकॉप्टर उतरले तेव्हा सुरक्षेत ही चूक झाली. केरळच्या दौऱ्यावर असलेल्या भारतीय राष्ट्रपती द्रौपदी मुर्मू एका मोठ्या दुर्घटनेतून थोडक्यात बचावल्या. पथनमथिट्टा येथील प्रमादम स्टेडियममधील हेलिपॅड, जिथे त्यांचे हेलिकॉप्टर उतरले होते, ते कोसळल्याचे दिसून आले. हवाई दलाच्या हेलिकॉप्टरच्या वजनामुळे हेलिपॅडचा एक भाग कोसळल्याचे दिसून आले.

महाआघाडीत जागावाटपावर एकमत!

पटणा : महाआघाडीतील जागावाटपाच्या वादाच्या पार्श्वभूमीवर, राजस्थानचे माजी मुख्यमंत्री अशोक गेहलोत यांनी बिहार काँग्रेसचे प्रभारी कृष्णा अल्लावरू यांच्यासह राष्ट्रीय जनता दलाचे प्रमुख लालू प्रसाद यादव आणि तेजस्वी यादव यांची भेट घेतली.

लालू यादव यांना भेटण्यापूर्वी दोन्ही नेत्यांनी तेजस्वी यादव यांची भेट घेतली. तिन्ही नेत्यांनी दीर्घ चर्चा केली, तेजस्वी यांनी दोन्ही नेत्यांची सुमारे 54 मिनिटे भेट घेतली. त्यानंतर, अशोक गेहलोत आणि कृष्णा अल्लावरू लालू प्रसाद यादव यांना भेटण्यासाठी राबडी देवी यांच्या निवासस्थानी पोहोचले. तेथे, गेहलोत आणि लालू प्रसाद यादव यांनी सुमारे 35 मिनिटे भाषण केले. लालू प्रसाद यादव आणि तेजस्वी यांना भेटल्यानंतर माध्यमांशी बोलताना, बिहार निवडणुकीसाठी काँग्रेसचे निरीक्षक अशोक गेहलोत म्हणाले, 'उद्या पत्रकार परिषद आहे; सर्व गोंधळ दूर होईल. महाआघाडी एकत्रितपणे रिंगणात उतरत आहे. 243 जागांपैकी 5-10 जागांवर स्थानिक मुद्दे आहेत आणि तिथे मैत्रीपूर्ण लढाई शक्य आहे. कोणतीही समस्या नाही.'

दरम्यान, बिहारचे एआयसीसी प्रभारी कृष्णा अल्लावरू म्हणाले, 'आम्ही भविष्यातील रणनीती आणि सरकार स्थापनेनंतर राज्यातील लोकांसाठी कसे काम करू शकतो यावर चर्चा केली. प्रत्येक तपशील उद्या दिला जाईल. गेल्या 5 वर्षात त्यांनी काय केले याचे उत्तर एनडीएने द्यावे.'

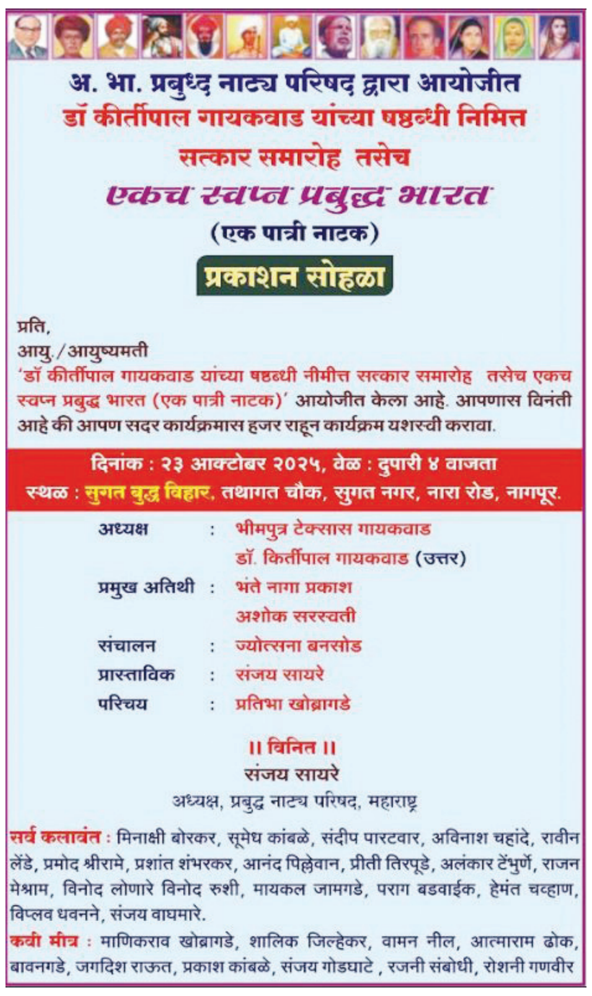

“ प्रयत्न करीत रहा कारण,
सुरवात नेहमी कठीणच असते... ”

बहुजन सौरभ

संपादकीय

आरएसएस विरोधात कारवाई, कर्नाटक सरकारचा धाडसी निर्णय !

कर्नाटक सरकारने आरएसएस - साहित्यावर बंदी घालून, सरकारी कर्मचाऱ्यांविरुद्ध कारवाई सुरू केली. हे पाऊल आहे संविधानिक धर्मनिरपेक्षतेसाठी ठोस भूमिका. कर्नाटक सरकारने दाखवले की, सार्वजनिक जागांवर कोणत्याही संघटनेच्या प्रचारासाठी स्वतंत्र परवानगी आवश्यक आहे. सरकारी कर्मचाऱ्यांनी पंथीय कार्यक्रमांमध्ये भाग घेणे अशक्य व्हावे, हेही सुनिश्चित केले आहे. हे पाऊल राजकीय नव्हे, तर संविधानिक सुधारणा आहे. सार्वजनिक संस्थांमध्ये निष्पक्षता राखणे हे लोकशाही टिकवण्याचे मूलभूत तत्त्व आहे. आरएसएस चे पॅरामिलिटरी प्रशिक्षण, जातिवादी साहित्य आणि अल्पसंख्याकांविरुद्ध प्रचार हे सार्वजनिक नोंदीत आहेत. राज्यांनी याची दखल घेऊन कारवाई केली आहे, हे इतर राज्यांसाठीही संदेश आहे - सार्वजनिक सेवेत कोणताही पंथीय प्रभाव स्वीकारला जाणार नाही. लोकशाही आणि धर्मनिरपेक्ष मूल्ये टिकवायची असतील, तर प्रत्येक राज्याने सार्वजनिक संस्थांमध्ये निष्पक्षता आणि शुद्धता राखण्याचे काम गंभीरपणे करणे गरजेचे आहे. कर्नाटकने हे उदाहरण दिले आहे. अन्य राज्यांनीही हीच धैर्यवान भूमिका स्वीकारली पाहिजे. आरएसएस ने स्वतःला 'सांस्कृतिक संघटना' म्हणून सादर केले तरी, त्याचा इतिहास आणि कृती प्रामुख्याने बहुसंख्यकत्व, ब्राम्हणवाद आणि पंथीयतेवर आधारित आहे. 1947 पासून ते भारतीय संविधानाच्या समावेशक मूल्यांविरुद्ध उभे राहिले आहेत. सरकारी कर्मचारी संविधान रक्षणासाठी जबाबदार आहेत, संप्रदायिक प्रचारासाठी नाही. सरकारी संस्था सर्व नागरिकांसाठी सुरक्षित आणि निष्पक्ष असाव्यात, एखाद्या संघटनेच्या प्रचारासाठी नाही. कर्नाटक सरकारचे पाऊल राजकीय नव्हे, तर संविधानिक सुधारणा आहे. संघटनात्मक विचारसरणीपासून सरकारी सेवेत शुद्धता राखणे गरजेचे आहे. आरएसएस चे पॅरामिलिटरी प्रशिक्षण, जातिवादी साहित्य आणि अल्पसंख्याकांविरुद्ध प्रचार हे सार्वजनिक नोंदीत आहेत. आता राज्यांनी हे मान्य करून कारवाई करणे गरजेचे होते. कर्नाटकने दाखवले की, राज्य निष्पक्ष राहील तरच लोकशाही टिकेल. हे इतर राज्यांसाठी संदेश आहे - सार्वजनिक सेवेत कोणताही पंथीय प्रभाव स्वीकारला जाणार नाही. कर्नाटक सरकारने 2025 मध्ये घेतलेले काही महत्त्वाचे निर्णय, ज्यात राष्ट्रीय स्वयंसेवक संघ (आरएसएस) आणि त्याच्या संबंधित संघटनांच्या सार्वजनिक कार्यांवर नियंत्रण ठेवण्याचा उद्देश आहे, हे संविधानिक धर्मनिरपेक्षतेच्या दृष्टीने महत्त्वपूर्ण पाऊल मानले जात आहे. कर्नाटक सरकारचे प्रमुख निर्णयानुसार, 1. सरकारी जागांवर आरएसएस च्या कार्यक्रमांवर बंदी : कर्नाटक मंत्रिमंडळाने 16 ऑक्टोबर 2025 रोजी निर्णय घेतला की, कोणत्याही खाजगी संघटनांना, ज्यात आरएसएस समाविष्ट आहे, सरकारी शाळा, महाविद्यालये, उद्याने आणि इतर सार्वजनिक स्थळांवर कार्यक्रम आयोजित करण्यासाठी पूर्वपरवानगी घ्यावी लागेल. 2. गोंमाला जमिनीवरील भूसंपादन स्थगिती : जुलै 2023 मध्ये, कर्नाटक सरकारने 35.33 एकर गोंमाला जमीन, जी पूर्वीच्या भाजप सरकारने आरएसएस संबंधित जनसेवा ट्रस्टला दिली होती, तिचे हस्तांतरण स्थगित केले. या निर्णयाचे कारण म्हणजे या जमिनीच्या हस्तांतरण प्रक्रियेतील कायदेशीर बाबींचा पुनरावलोकन करणे. 3. सरकारी कर्मचाऱ्यांसाठी आरएसएस कार्यक्रमांमध्ये सहभागावर निर्बंध : कर्नाटक ग्रामीण विकास आणि पंचायती राज मंत्री प्रियंक खर्गे यांनी 13 ऑक्टोबर 2025 रोजी मुख्यमंत्री सिद्धरामय्या यांना पत्र लिहून सरकारी कर्मचाऱ्यांना आरएसएसच्या कार्यक्रमांमध्ये भाग घेण्यास बंदी घालण्याची मागणी केली. त्यांनी कर्नाटक सिव्हिल सेवा (वर्तन) नियमांचे उल्लंघन करणाऱ्यांविरुद्ध कारवाई करण्याची सूचना केली. 4. आरएसएसच्या मार्गदर्शनासाठी परवानगी नाकारली : 19 ऑक्टोबर 2025 रोजी, चित्तापूर येथील स्थानिक प्रशासनाने आरएसएसच्या मार्गदर्शनासाठी परवानगी नाकारली, कारण सार्वजनिक सुव्यवस्थेचा प्रश्न निर्माण होऊ शकतो. या निर्णयामुळे भीम आर्मी आणि भारतीय दलित पँथर्स यांनीही समान मार्गदर्शनासाठी परवानगी मागितली होती, ज्यामुळे तणाव निर्माण झाला. भा.ज.पा. नेत्यांनी या निर्णयांना 'विवेकशून्य' आणि 'विनाकारण' म्हणून टीका केली आहे. माजी मुख्यमंत्री बसवराज बोम्मई यांनी या निर्णयाला 'आपत्तीजनक' ठरवले आणि सरकारवर अल्पसंख्यांकांच्या तुष्टीकरणाचा आरोप केला. काँग्रेस पक्षाने या निर्णयांचे समर्थन केले आहे, ज्यामुळे सार्वजनिक संस्थांमध्ये पंथनिरपेक्षता आणि निष्पक्षता राखली जाईल. मंत्री प्रियंक खर्गे यांनी या निर्णयाला 'संविधानिक सुधारणा' म्हणून संबोधले आहे. कर्नाटक सरकारने घेतलेले निर्णय हे संविधानिक धर्मनिरपेक्षतेच्या दृष्टीने महत्त्वपूर्ण पाऊल मानले जात आहेत. या निर्णयांमुळे सरकारी जागांवर पंथीय संघटनांच्या प्रभावीपणावर नियंत्रण ठेवण्याचा प्रयत्न केला जात आहे, ज्यामुळे सार्वजनिक संस्थांमध्ये निष्पक्षता आणि सर्वसमावेशकता राखली कर्नाटक सरकारने दाखवले की, राज्य निष्पक्ष राहील तरच लोकशाही टिकेल. सार्वजनिक सेवेत कोणताही पंथीय प्रभाव स्वीकारला जाणार नाहीइतर राज्यांनी देखील सार्वजनिक संस्थांमध्ये पंथनिरपेक्षता राखण्यासाठी हे उदाहरण पाळवे. कर्नाटकच्या या निर्णयामुळे संविधानिक धर्मनिरपेक्षतेची खरी परीक्षा आली आहे. सार्वजनिक सेवेत पंथीय दबाव निवारण्यासाठी धैर्य दाखवणे ही लोकशाही टिकवण्याची गरज आहे. या निर्णयामुळे केवळ आरएसएस विरोधात नाही, तर संपूर्ण लोकशाहीची मजबुती सुनिश्चित होईल. ■ ■

सण, उत्सव आणि प्रदूषण

माजी न्यायाधीश आपल्या देशात वर्षभर सण व उत्सव साजरे केले जातात. हे उत्सव भक्तिभावानेच साजरे केले जातात असे नाही, तर अनेकदा परंपरेनुसारच चालत असतात. त्यांचा धार्मिक अन्वयार्थ अनेकांना माहीत नसतो. भारतातील सणांची रचना ही निसर्गाच्या चक्राशी जोडलेली आहे असे दिसून येते. उदाहरणार्थ, शेतातील पेरणी झाल्यावर बैलपोळा साजरा केला जातो. ऋतू बदलतात आणि त्या बदलानुसार सणांचे रंग, रीतिरिवाज आणि आनंदही बदलतो. मात्र या रंगीबेरंगी उत्सवांमुळे प्रदूषण निर्माण होत आहे. भारतातील सण हे सामूहिक आणि कौटुंबिक भावनांशी जोडलेले आहेत, हे वास्तव आहे. बौद्ध धम्म स्वीकारल्यावर धर्मांतरित बौद्ध समूहाने हे सर्व प्रकार सोडून विवेकवाद स्वीकारला. त्यामुळे फटाके फोडण्याचे प्रमाण कमी झाले. लहान मुले आणि काही तरुणच सध्या या उत्सवांमध्ये सक्रिय असतात. पूर्वी भारतातील सण म्हणजे सामूहिक आनंदाचा प्रसंग असायचा. सर्व जातीधर्मांचे लोक एकमेकांना भेटत आणि शुभेच्छा देत. पण आज सण म्हणजे स्पर्धा आणि 'सेल्फी'पुरते मर्यादित झाले आहेत. नवरात्रीत भक्तीपेक्षा देखावा आणि मोबाईल रील्सना अधिक महत्त्व दिले जाते. पूजा, उपवास, अध्यात्म, कला आणि सामाजिक भान या सगळ्यांवर व्यापारीकरण व दिखावा भारी पडतो आहे आणि यात युवा वर्ग आघाडीवर आहे. पूर्वी गावाकडे सण म्हणजे कुटुंब संस्कृतीचा भावनिक संगम होता. मुली माहेरी येत, नातेवाईक भेटी घेत, घरांना शेणामातीने लिंपत, नंतर पांढऱ्या मातीने रंगवत – त्याला डिस्टेम्पर म्हणत. त्या साधेपणात एक समाधान आणि नैसर्गिक आनंद होता. कधी काही पोरे कुत्र्याच्या शेपटीला लवंगी फटाक्यांची माळ बांधून फोडायची, आणि त्या कुत्र्याच्या भीतीतून त्यांना असुरी आनंद मिळायचा. ही निर्दयता गावाकडे क्वचित दिसायची. आम्ही लहानपणी दिवाळीत वसुबारशीला गायींची पूजा करताना हे विरोधाभास बघितले. पशुप्रेम आणि कृती यातील ही विसंगती लक्षणीय होती. आज मात्र सणांचे स्वरूपच बदलले आहे. सणांच्या साजरीकरणामुळे निसर्गावर मोठा ताण पडतो आहे. वातावरण प्रदूषित होत आहे. लहान मुले मोठे फटाके फोडण्याचा उत्साह दाखवतात, ज्यामुळे ध्वनी आणि वायू दोन्हीही प्रदूषित होतात. मोठी माणसे यापासून दूर राहतात. फटाक्यांमुळे हवेत PM 2.5, सल्फर डायऑक्साइड आणि कार्बन मोनोऑक्साइड सारखे विषारी वायू मिसळतात. हे सूक्ष्मकण फुफ्फुसात खोलवर जाऊन दमा, ब्राँकायटिस आणि श्वसनाचे आजार निर्माण करतात. होळीच्या वेळी लाकूड जाळल्याने मोठ्या प्रमाणात कार्बन डायऑक्साइड आणि मिथेन वायू उत्सर्जित होतात. त्यामुळे हवामान बदल तीव्र होतो आणि पर्यावरणीय असंतुलन वाढते. प्लास्टिक किंवा रंगीत लाकूड जाळल्यास विषारी धूर निर्माण होतो, जो मानव आणि पशुपक्ष्यांसाठी घातक ठरतो. पूर्वी लोक पळसाच्या फुलांपासून घरीच रंग तयार करत आणि रंगपंचमी साजरी करत. गणेश विसर्जनाच्या वेळी प्लास्टर ऑफ पॅरिसच्या मूर्ती आणि रासायनिक रंग पाण्यात मिसळल्याने जलप्रदूषण होते. त्यामुळे पाण्याची गुणवत्ता खालावते, जलीय जीव धोक्यात येतात आणि नद्या-तलाव प्रदूषित होतात.

या समस्येवर उपाय म्हणून शाडू मातीच्या मूर्ती आणि कृत्रिम विसर्जन यांसारख्या पर्यावरणपूरक उपायांचा अवलंब केला जात आहे. काही कुटुंबे आपल्या गणपतीचे विसर्जन घरातील प्लास्टिकच्या टाकीतच करतात. यामुळे प्रदूषण कमी होते. हा आदर्श सर्वांनी घ्यावा. दहीहंडी आणि गरबा उत्सवांमध्ये ध्वनीवर्धक, ढोलताशे आणि तेजस्वी दिव्यांच्या अतिरेकामुळे ध्वनी प्रदूषण निर्माण होते. हा आवाज वृद्ध, रुग्ण, लहान मुले आणि प्राण्यांसाठीही त्रासदायक ठरतो. अगरबत्ती सुद्धा वायू प्रदूषण निर्माण करते, कारण तिच्या धुरात कार्बन, सल्फर डायऑक्साइड आणि फॉर्मल्डिहाइडसारखे हानिकारक वायू असतात. त्यामुळे घरातील हवाही दूषित होते आणि डोकेदुखी, ॲलर्जी किंवा श्वसनाचे त्रास उद्भवतात. अगरबत्तीच्या धुरामुळे होणारे प्रदूषण कधी कधी सिगारेटच्या धुराइतकेच घातक असते. अगरबत्तीच्या धुरामध्ये कार्बन मोनोऑक्साइड, सल्फर डायऑक्साइड, नायट्रोजन ऑक्साइड आणि कर्करोग निर्माण करणारे पॉलीसायक्लिक ॲरोमॅटिक हायड्रोकार्बन (PAHs) असतात. आपल्या देशात धर्मस्वातंत्र्य आहे. प्रत्येकाला आपापले उत्सव साजरे करण्याचा अधिकार आहे, पण हे करताना सार्वजनिक आरोग्य जोपासणे ही सुद्धा प्रत्येक नागरिकाची जबाबदारी आहे. या लेखाचा हेतू प्रदूषणाविषयी जनजागृती करणे हा आहे. अमेरिका, इंग्लंड, ऑस्ट्रेलिया, फ्रान्स, रशिया, जपान आणि चीन ही प्रगत राष्ट्रे सण साजरे करताना फटाके, लाकूड जाळणे किंवा मूर्ती विसर्जन यांसारख्या प्रदूषणकारक पद्धती वापरत नाहीत. तरीही ती देश संपन्न, वैज्ञानिकदृष्ट्या सक्षम आणि सामाजिकदृष्ट्या शिस्तबद्ध आहेत. भारतातील सणांचा मूलभूत हेतू आनंद, एकोपा आणि निसर्गाशी समरसता हा होता, पण आज या सणांचे स्वरूप बदलले आहे. फटाक्यांचा दणदणाट, रंगांची उधळपट्टी, लाकूड जाळून होणारे प्रदूषण, मूर्ती विसर्जनामुळे होणारे जलप्रदूषण – या साऱ्यामुळे सणांचा सात्विकपणा हरवू लागला आहे. फटाके, सजावट, मोठ्या आवाजाचे ध्वनिक्षेपक किंवा भव्य मिरवणुका यावर होणारा खर्च प्रचंड असतो. हा खर्च अनेकदा केवळ दिखावा किंवा स्पर्धेच्या कारणासाठी केला जातो. जर आपण हे पैसे समाजोपयोगी कामांसाठी – जसे शिक्षण, आरोग्य, वृक्षारोपण किंवा गरजू विद्यार्थ्यांना मदत – यासाठी वापरले, तर नाहक खर्च वाचेल आणि समाजाची खरी प्रगती होईल. पाश्चिमात्य देशांनी परंपरेपेक्षा व्यवहारिकता आणि जबाबदारी यांना अधिक महत्त्व दिले आहे. त्यांनी विज्ञान आणि शिक्षणावर भर दिला, तसेच सामाजिक उपक्रमांमध्ये अनावश्यक खर्च टाळला. जपानमध्ये नैसर्गिक आपत्ती वारंवार येतात, पण नागरिक शांतपणे, नियोजनबद्धपणे पुन्हा उभे राहतात. चीनने श्रम, नियोजन आणि स्वावलंबन यांच्या जोरावर औद्योगिक क्रांती साधली. अमेरिकेने संशोधन आणि नवोन्मेष यांच्या माध्यमातून जागतिक नेतृत्व मिळवले. हे सर्व शिस्त, परिश्रम आणि विवेकपूर्ण खर्च यांच्या आधारे शक्य झाले. भारतीयांनी सण साजरे करताना पर्यावरणपूरकता आणि जबाबदारीची जाणीव ठेवावी. फटाके न फोडल्यास आवाज आणि वायू प्रदूषण कमी होईल, लाकूड न जाळल्यास झाडे वाचतील, नैसर्गिक विसर्जनाने पाणी वाचेल आणि नाहक खर्च वाचल्यास समाजोपयोगी कार्यासाठी साधने उपलब्ध होतील. प्रदूषणात सहभागी न होणाऱ्या विज्ञानवादी लोकांचे या लेखाच्या निमित्ताने अभिनंदन केले पाहिजे. ■ ■

अनिल वैद्य
माजी न्यायाधिश
9657758555

धम्मसंगोष्टीची स्मरणगाथा

16 ऑक्टोबर 2025 रोजी चंद्रपुर येथील धम्मदीक्षा दिनाचे औचित्य साधून 'धम्मसंगोष्टीची स्मरणगाथा'च्या दुसऱ्या अंकाचे माजी न्यायाधीश अनिल वैद्य यांच्या प्रमुख उपस्थितीत प्रकाशन झाले. धम्मसंगोष्टीच्या माध्यमातून मागील आठ वर्षापासून होत असलेल्या कार्याची त्यांनी प्रसंशा केली. 'बौद्धांचे आरक्षण, वर्गीकरण आणि क्रिमीलेअरचे दुष्परिणाम' यावर त्यांनी या प्रसंगी सभेला मार्गदर्शन केले.

मागील आठ वर्षाच्या प्रवासात धम्मसंगोष्टीत अनेक स्थित्यंतरे घडून आली आणि धम्मसंगोष्टीशी विकसित होत गेली. सुरुवातीला धम्मसंगोष्टीत महिलांचा समावेश नव्हता. काही वर्षानंतर महिलांच्या संख्येत भर पडत गेली. आज जवळपास 40 टक्के महिलांचा नियमित समावेश दिसून येत आहे. वाखणण्यासारखी बाब म्हणजे धम्मसंगोष्टीचा आर्थिक कारभार महिलाच सांभाळत आहेत. महिला सुरूवातीला सभेत सहभागी होण्याचे, माईकवर बोलायला धाडस करत नव्हत्या. आज मात्र त्यांच्यात माईकवर बोलण्याचा स्वविश्वास निर्माण झाला आहे. या माध्यमातून अनेकांना अभिव्यक्तीची संधी उपलब्ध झाली आहे. स्मरणिकाच्या निमित्ताने पुरुषच नव्हे तर महिलासुद्धा लिहू लागल्या आहेत. साप्ताहिक सभेचे संचालन, आभार, धम्मगीत यासारख्या सहभागातून त्या धम्मसंगोष्टीला शिखराकडे घेऊन जाण्यात महिलांचा सहभाग आहे. बुद्ध पौर्णिमा, जयंती उत्सव यासारख्या विविध कार्यक्रमाचे त्या आयोजन करू लागल्यात. ही किमया धम्मसंगोष्टीमुळे घडली आहे.

या द्वितीय अंकात अनेकांनी आपापले अनुभव कथन केले आहेत. त्यातून त्यांची प्रतिभा प्रतिबिंबीत झालेली दिसून येते. लिहिणे, वाचणे आणि ऐकण्याची संस्कृती लोप पावत असतांना धम्मसंगोष्टी याला अपवाद ठरते आहे. या अंकात लिहिलेले लेख अत्यंत प्रेरणादायी आहेत. प्रा. देवीदास घोडेस्वार यांनी संगोष्टीमध्ये अनेक विषयावर मार्गदर्शन केले आहे. ते लेखात म्हणतात, 'धम्म, डॉ. बाबासाहेबांचे तत्वज्ञान जीवंत ठेवायचे असेल तर त्याचे सतत प्रबोधन आवश्यक आहे, तरच ते विचार जीवंत राहील, याची धम्मसंगोष्टीला जाणीव आहे. म्हणूनच 'धम्मसंगोष्टी केवळ गुरुवारच्या प्रबोधन सभेपुरती सिमीत नाही, तर आपल्या आजूबाजूला जे काही रचनात्मक आणि संघर्षात्मक घडते, त्यात धम्मसंगोष्टी प्रत्यक्ष सहभागी आहे' असा आवर्जून उल्लेख करतात. डॉ. सुभाष नगराळे, धम्मसंगोष्टीची व्याख्या करताना म्हणतात, 'धम्माचे अधिकाधिक आकलन व्हावे या उद्देशाने एकत्र आलेल्या मित्रांनी कोणत्याही प्रकारची संस्था किंवा संघटनेची स्थापना न करता, पदाची लालसा न बाळगता, अस्तित्वात आलेला समूह म्हणजे धम्मसंगोष्टी होय.' डॉ. संजय गजभिए यांनी आपल्या लेखात डॉ. बाबासाहबांच्या संघर्षमय जीवनाची सुरुवात, भीम प्रतिज्ञा आणि धर्म परिवर्तनाची घोषणा, डॉ. बाबासाहेबांचा बुद्ध धम्माकडे कल, नागपूरच्या धर्मांतराची ऐतिहासिक घटना, 25 नवंबर 1956 का वाराणशीचे भाषण, इत्यादि प्रसंगावर अत्यंत महत्वपूर्ण माहिती दिली. 'धम्मसंगोष्टी - माझी अनुभूती' या लेखात अल्का जाधव म्हणतात, सुरूवातीस धम्मसंगोष्टीमध्ये उपस्थित राहण्याचे मी टाळत असे. माईकवर येण्यासही घाबरत असे. 349व्या सभेचे संचालन करण्याची संधी मिळाली आणि माझ्यातील स्वविश्वास बळावला. त्यानंतर संचालन असो, आभार व्यक्त करणे असो निसंकोचपणे पार पाडत आहे. प्रा. राम घोडेस्वार आपल्या 'धम्मसंगोष्टीचा प्रेरणादायक धम्म प्रवास' या लेखात ते जागतिक पटावर बौद्ध धर्माची स्थिती, धम्माविषयी जागतिक विद्वानांचे अभिप्राय ई. मौलिक माहिती देऊन धम्मश्रवण हे सुद्धा एक उत्तम मंगल असल्याचे सांगतात. भारतीय 'राज्यघटनेच्या मुलतत्वाची आधारशीला - बुद्ध धम्म' या लेखात स्वातंत्र, समता, बंधुता आणि न्याय या डॉ. बाबासाहेबांच्या मौलिक तत्वज्ञानावर प्रा. डॉ. सविता कांबळे माहिती देतात. 'धम्मसंगोष्टी - एक प्रबोधन चळवळ' या लेखातून नरेश धोपटे लिहितात कि धम्मसंगोष्टी ही एक चळवळ बनली आहे, ती नवव्या वर्षात पदार्पण करत आहे. शेकडो विचारवंतांनी या धम्मसंगोष्टीमध्ये प्रबोधन केले आहे. माझ्या निवासस्थानी चालणाऱ्या धम्मसंगोष्टीचा मला सार्थ अभिमान आहे. प्रा. यशवंत दुपटे यांच्या मते धम्मसंगोष्टीमुळे बौद्ध धम्माचे निखळ, नितळ स्वरूप लक्षात घेऊन धम्मजाणिवा जागृत होतात. त्याचा कुटुंबातील व्यक्तींवर सकारात्मक परिणाम होऊन कुटुंबातील वातावरण आनंददायी बनते. धम्मसंगोष्टी सुद्धा एक कुटुंब बनल्याची अनुभूती होते. 'धम्मसंगोष्टी एक प्रबोधन पर्व' या लेखात सुरेखा प्रसेनजीत लिहितात, डॉ. बाबासाहेबांचा धम्म हा पुस्तकाच्या पानापेक्षा माणसाच्या आचरणात आहे. 1956 च्या धम्मदीक्षेनंतर आंबेडकरी समाजात आमुलाग्र परिवर्तन झाले आहे. हा वसा धम्मसंगोष्टी जपत आहे. धम्मसंगोष्टीचे कार्य हे आदर्श समाज निर्मितीचे साधन बनले आहे. 'धम्मसंगोष्टीत आमचा प्रवास' या लेखात डॉ. रमेश पाटील लिहितात, धम्मसंगोष्टीमध्ये प्रासंगिक व ज्वलंत प्रश्नांवर परिचर्चा घडवून आणली जाते. याशिवाय धम्मसंगोष्टीद्वारे कोरोना काळातील केलेली मदत असो, अंबाझरी आंदोलनात सक्रिय सहभाग, महाबोधी मुक्ती आंदोलनास आर्थिक मदत, शिक्षण धोरण, आरोग्य सहल ई. प्रसंग प्रेरणादायी वाटतात. डॉ. सरोज डांगे 'आपल्या धम्मसंगोष्टीची यशस्वी वाटचाल' या लेखात धम्मसंगोष्टी ही फक्त वैचारिक मंथनापुरती मर्यादित राहिली नसून तिला एका बौद्ध कुटुंबाचे स्वरूप प्राप्त झाले आहे. धम्मसंगोष्टीचे असे प्रयोग ठीकठिकाणी घडत राहो. उषा नरेश धोपटे सारखे समाजात चळवळीला समर्पित लोक घडावे असा त्या आशावाद व्यक्त करतात. 'मानवी जीवनात धम्मपदाचे महत्व' या लेखात प्रा. कमलाकर डोंगरे हे मानवी मनाच्या अवस्थांवर विश्लेषण करतात. माणूस जन्माने श्रेष्ठ होत नसून तो त्याच्या कुशल कर्मानेच श्रेष्ठ होतो असा ते आपल्या लेखातून संदेश देतात. ॲड. हरिश्चंद्र सुखदेवे यांनी 'धम्मसंगोष्टीचा धम्मसंगर 2025' या लेखातून त्यांच्या वारकरी धम्मपद या पुस्तकातील बुद्धांच्या 328 व्या गाथेचा अर्थ समजावून सांगितला. बुद्धांचा हा उपदेश लक्षात घेऊन धम्मसंगोष्टीशी जुळल्याचे त्यांनी स्पष्ट केले. 'महायानाची पूर्वपिठीका' या लेखातून वसुंधरा पाटील यांनी महायानाचा अर्थ आणि व्याप्ती, हिंनयान व महायानाची तात्विक भूमिका यावर विश्लेक्षण केले. स्नेहल टेंभरे यांनी 'माझ्या अनुभवातील धम्मसंगोष्टी' या लेखात धम्मसंगोष्टीचा उद्देश व्यक्तीगत स्वरूपाचा नसून तो शाहू-फुले-आंबेडकरी विचारांचा प्रचार प्रसार होय असे मत व्यक्त केले. 'धम्मसंगोष्टीची प्रासंगिकता' या लेखातून इंजि. शुद्धोदन बडवणे यांनी धम्मसंगोष्टीची तुलना बुद्धांच्या काळातील वज्जी लोकांशी केली आहे. ही धम्मसंगोष्टी निरंतर सुरू राहावी असी सदिच्छा त्यांनी व्यक्त केली. माझ्या जीवनात 13 मार्च 2025 हा धम्मसंगोष्टीचा पहिला दिवस होता असे रोहिणी मेश्राम 'धम्मसंगोष्टीचा सहवास' या लेखात व्यक्त होतात. 21 जून 2025 रोजी नरेश धोपटे यांचा वाढदिवस, 27 जून रोजी संगोष्टीमध्ये साजरी झालेली शाहू महाराजांची 151 वी जयंती, 14 ऑक्टोबर चा धम्मदीक्षा दिन अशा अनेक प्रेरक घटनांचा त्या लेखात आढावा घेतात. धम्मसंगोष्टीच्या प्रवासात बहुजन सौरभच्या संपादक संध्या राजुरकर आणि कार्यकारी संपादक विलास गजभिये यांचे योगदान विसरता येणे नाही. त्यांचे वेळोवेळी मौलिक मार्गदर्शन आणि प्रत्येक गुरुवारची बातमी प्रकाशित करून धम्मसंगोष्टीला प्रकाशमय करण्यात त्यांचा हातभार अतुलनीय आहे. धम्मसंगोष्टीच्या या प्रवासात अनेकांनी प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष मदत केली, कार्यकर्त्यांना प्रेरित केले त्या सर्वांचा उल्लेख करणे शक्य नसला तरी ते धम्मसंगोष्टीचे घटक आहेत. सर्व कार्यकर्त्यांच्या सहकार्याने धम्मसंगोष्टीचा हा प्रवास सतत प्रवाहीत राहील अशी सदिच्छा व्यक्त करतो. सर्वांचे उत्तम मंगल असो, ही कामना!!! ■ ■

श्रीराम बनसोड,
8208617748

शेवटी बाप हा बापच असतो

मी दामोधर हरिजी कुंभरे. माझे गाव बिकेली, पो. कानपा, ता. नागभिड, जि. चंद्रपूर. घरची आर्थिक परिस्थिती बिकट होती. आई–वडिल अल्पभूधारक. आई घरकाम व शेतीचे काम करित असे. आईचे नाव धुरपता हरिजी कुंभरे. वडील हरी कृष्णाजी कुंभरे, शेतकरी. शेतीत आयुष्यभर अतोनात कष्ट करून मला शिक्षणाची वाट दाखविणारे माझे वडील प्रेरणास्थनी आहेत. अक्षरओळख नसलेल्या माझ्या वडीलांनी मला शिक्षणाविषयी आवड निर्माण करून दिली. माझे प्राथमिक शिक्षण, जि.प. प्राथमिक शाळा विकली, पो. कान्पा, ता. नागभिड, जि. चंद्रपूर येथे झाले. बिकली हे माझे मूळगाव वर्ग ५ ते १० पर्यंत शिवाजी विद्यालय, मोहाळी येथे शिकलो वर्ग ११ ते वर्ग १२, नेजाबाई हितकारिणी महाविद्यालय, ब्रम्हपूरी, जि. चंद्रपूर. समाज कल्याण विभागाच्या वसतीगृहजात राहून माझे शालेय शिक्षण पूर्ण केले. शिकत असतांना मराठी, हिंदी भाषेची अडचण भासली नाही. इंग्रजी भाषा मला समजत होती. परंतु बोलण्याची सवय नसल्यामुळे अडचण होती. भाषेमुळे व्यक्तीच्या प्रगतीत अडचण येत नाही. हळूहळू अनुभवाने, सरावामुळे यश संपादन करता येतो. प्राथमिक शिक्षणापासून माझ्यावर शिक्षकांच्या शिकवणीचा प्रभाव होता. आजही मला शिक्षकांची शिकवण आठवते. शिक्षकांनी दाखविलेला मार्ग यशाच्या शिखरांवर पोहोचतो यावर माझा विश्वास आहे. मर्यादित गरजा असल्यामुळे शिक्षणात आर्थिक अडचणीवर मात करता येतो. मला अभ्यासात, वाचणात आवड होती. मनात नेहमी सकारात्मक विचारांची देवाण घेवाण होत असे. जिद्द, चिकाटी आणि मेहनत यामुळे मला उच्च शिक्षणाकडे जायाचा कक्षा रूंदावत गेल्या. मला वाचण्याचा छंद होता. अभ्यास करण्यासाठी ग्रंथालयाचा/वाचनालयाचा अधिक वापर केला. अभ्यासासाठी लायब्ररी लावली होती. अभ्यासासाठी मी तडजोड केली नाही. सकाळ पासून अभ्यास करायचा. कधी झोप यायची पण माझ्या हातून पुस्तक सुटत नव्हते. पुन्हा पुन्हा डोळ्यावर पाणी मारत असे. अभ्यासाकडे लक्ष केंद्रीत करून माझे पदवी पर्यंतचे शिक्षण पूर्ण केले. बारावीनंतर माझा डीएड. ला नंबर लागला. त्यावेळी मी आर्थिक अडचणीत सापडलो. तरीपण मला मित्रांनी सहकार्य केले. मी खाजगी रूम करून राहत होतो. कपडे धुण्यासाठी आणि स्वयंपाक करण्यासाठी वेळ जात होता. अभ्यासासाठी वेळ अपुरा व्हायचा. लवकर जेवण केले तर झोप यायची. अभ्यास होत नव्हता. वेळेचे नियोजन केले. प्रथम स्थान अभ्यासाला. अभ्यास पूर्ण झाल्यावर स्वयंपाक व इतर कामे करीत होतो. डीएड. उत्तम प्रकारे उत्तीर्ण झालो. माझी शिक्षक म्हणून निवड झाली. शिक्षकांची नौकरी करीत असतांना दररोज नविन अनंभव शिकायला मिळाले, मी वर्धा येथील महिलाश्रम प्राथमिक शाळेत, शिक्षकांची पहिल्यांदा नौकरी स्विाकारली. मला शिक्षणाची आवड होती. त्यामुळे मी उच्च शिक्षणाकडे वळलो. एमए. एम.एस.डब्ल्यू, नेटसेट तथा एलएलबी तथा एमपी एससी परिक्षा नोकरी करून उत्तिर्ण झालो. मला यश प्राप्त झाले. सन २०१३ ला महिला बाल कल्याण अधिकारी म्हणून निवड झाली. असे करतांना मला याच विभागात पदोन्नती म्हणून वर्ग १ अधिकारी म्हणून सप्टेंबर २०२१ मध्ये झालो. माझ्या उच्च शिक्षणाचा लाभ मला प्राप्त झाला. नौकरी सांभाळून मला यशाचे शिखर गाठता अले. त्याचे कारण म्हणजे मी न चुकता नियमित दररोज ११ ते १२ तास अभ्यास करीत होतो. मी ग्रंथालयात बसून अभ्यास करायचा, वेळ आली तर मी रात्रभर अभ्यास करीत असे. पण मी माझ्या ध्येयापासून दूर गेलो नाही. यासाठी माझे आईवडील प्रेरणास्थानी ठेवून सतत प्रयत्न करीत होते. प्रचंड परिश्रम, सतत अभ्यास, जिद्द व मनात सकारात्मक विचार ठेवून मला हे यशोशिखर गाठता आले. माझ्या आदिवासी विद्यार्थी–विद्यार्थींनी मित्रांनी स्पर्धा परिक्षेची तयारी शिकत असतांना सुरूवातीपासूनच करावी. वाईट संगतीपासून सतत दूर रहावे. अभ्यासाकडे मन लावणे हे आपल्या हातात आहे. त्यासाठी ध्येयाप्रती, उद्दिष्ट पूण्र करण्याकरिता आतमविश्वासाने पुढे जाण्याचे धाडस केले पाहिजे. थांबला तो संपला. जीवनात अनेक अडथळे, कठीण प्रसंग येतात आणि जातात, त्यासाठी आपण विचलीत न होता उच्च शिक्षणासाइी कास धरावी. आपण ज्या समाजात जन्माला आलोत, त्या समाजासाठी, परिवर्तनासाठी, सेवेत असतांना समाज प्रबोधन तथा उत्थानासाठी योग्य शक्य असेल तसे कार्य करावे. ही आपली समाजाप्रती सामाजिक बांधिलकी प्रत्येकांनी सावधपणे जपली पाहिजे. ज्याप्रमाणे ज्ञानाचे प्रतिक, थोर समाजशास्त्रज्ञ, भारतीय संविधानाचे निर्माते डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी न थकता भारतीय समाज व देशासाठी अखंड सेवा केली. ज्ञानसंपादन करण्याचे कौशल्य, मानवता, जात निर्मूलनाचे कार्य तथा आयुष्यभर केलेला जीवन संघर्ष सतत प्रेरणा तथा उर्जा देणारे स्त्रोत भारतीय नागरिकांसह विश्वातील मानवता जपणाऱ्या मानवासाठी बलस्थाने असून ज्ञानाचा अथांग महासागर म्हणजे विश्वरत्न, समाजसुधारक, व्हिजनरी महामानव म्हणजे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर होते व भविष्यातील ज्ञानप्रकाश देणारे दिपस्तंभ राहतील यात तिळमात्र ही शंका नाही. स्पर्धा परिक्षेची तयारी करतांना माझे लक्ष फक्त ध्येयाकडे होते. माझ्या मनात जिद्द, चिकाटी आणि वाटेल त2 परिश्रम करण्याची ताकद शरीरात संचारलेली होती. माझे अभ्यासावर लक्ष केंद्रीत होते. आर्थिक टंचाई क्षणोक्षणी माझा पाठलाग करीत होती, तरीपण शिक्षणासाठी माझ्या वडिलांनी मला उचलून शाळेत प्रवेश घेण्यासाठी नेलेला प्रसंग असो की वसतीगृहातील वरच्या पाण्याच्या टाकीवर जाऊन भर उन्हात अभ्यास करण्याची जिद्द, रात्री वसतीगृहात खोलीत अभ्यास करतांना गावाकडी गुराखी सवंगडी सोबत केलेला संवाद असो की १२ वी च्या परिक्षेत मेरीटच्या सूचीत नाव नसल्याबाबतचे दुःख तथा महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगाची वर्ग १ करिता झालेली मुलाखत इत्यादी माझ्या जीवनातील न विसरणारे अविस्मरणीय प्रसंग मला सतत सकारात्मक उर्जा देत असतात. एवढेच नव्हे तर माझे वडील मला प्रेरणस्त्रोत वाटतात. कारण त्यांच्या भितीयुक्त आदरामुळे मला माझे ध्येय गाठता आले. कधी कधी शाळेत जाण्यासाठी तुतारीचा धाक असो की कुऱ्हाडीने वार करण्यामागे पहाडासारखा बाप मुलांच्या शिक्षणासाठी बर्फ होतांनाही पाहतांना आजही ते दिवस आठवतात. त्यांच्या त्यागामुळे, संघर्षामुळे, जीवतोड मेहनत करतांना माझा मुलगा नाचून नाहीतर उच्च शिक्षण घेऊन मोठा माणूस व्हावा ही त्यांची तळमळ मला वर्तमानात स्वस्थ बसु देत नाही. शेवटी बाप हा बापच असतो. त्यांच्यामुळे मी आज महाराष्ट्र शासन–प्रशासनात वर्ग १ चा अधिकार होऊ शकलो याचा स्वाभिमान मला आहे. आदिवासी समाजाच्या विकासासाठी, प्रगतीसाठी आदिवासी विद्यार्थी/विद्यार्थीनींनी कितीही संकटे आले तरी उच्च शिक्षण घेऊन सर्वच क्षेत्रात पदार्पण करून समाजाची पर्यायाने देशाची, एकनिष्ठ राहून सेवा करावी. आदिवासी हा देशाचा मूळधनी, मूळमालक, मूळनिवासी आहे हे सत्य आहे. ■ ■

आदिवासी अस्तित्व

प्रा. डॉ. वामन शेळमाके
मो. 9420973248

फक्त फटाकेच प्रदुषण दुषीत आहेत का.. ?

अनेक कारणामुळे होणारे हवेचे प्रदुषण, हे देशभर सगळीकडेच धोक्याच्या पातळीकडे येऊन पोहचले आहे. हे फक्त दिल्ली पुरते सिमीत राहीले नाही. दिल्ली अन् परिसरात दिवाळी दरम्यान तीन दिवस 'ग्रीन' फटाके फोडण्याला परवानगी दिली. हे ग्रीन फटाके पर्यावरणपूरक नसले तरी पर्यावरणास कमी अपायकारक म्हणून या 'हरित' फटाक्यांना परवानगी दिली अन् सर्वोच्च न्यायालयाने दिल्ली मधल्या प्रदुषणाच्या प्रश्नावर मोठा सुज्ञ मार्ग काढला असे वाटते. फक्त दोनच दिवस अन् दोनच तास संध्याकाळी 'हरित' फटाक्याच्या आतिशबाजीला परवाणगी दिली आहे. या पायवाटेने फटाके फोडणारे जाऊन महामार्ग खुला झाला असे समजून वागणार आहेत. फटाके आतिशबाजी करणाऱ्याचे मन तो किती काबूत ठेवतो यावर सर्व काही प्रदुषणमुक्तता अवलंबून आहे. सर्वोच्च न्यायालयाने सणाची श्रद्धा लक्षात ठेवून हा विश्वासपूर्वक निर्णय दिला आहे. याचे पालन परंपरागत सणाच्या ओघात वाहत न जाता फटाके फोडणारांनी लक्षात घेणे गरजेचे आहे, कशावरही बंदी आली की, भारतात छुप्या मार्गाने ती मोडण्याची वृती आपल्याकडे मुरत आली आहे. हे साऱ्या भारतीयांनी लक्षात ठेवण्याजोगे आहे. कारण खरेच दिल्लीत फक्त संध्याकाळी दोन दिवस अन् दोनच तास फटाके फोडावे तेही 'हरितच' फटाके? दोनाचे किती तास फुटतील? आणि याच्या मागच्या दाराने 'हरित' शिवाय किती वेगवेगळे फटाके फुटतील हे दिल्लीकरांना ता.21 व 22 ऑक्टो. 2025 ला अनुभवने जवळच आले आहे. हे फटाके प्रदुषण दिल्ली पूरते मर्यादित नसून देशभऱ्यात आहे. कारण हरेक प्रकारच्या प्रदुषणाने जोर धरला आहे. कायदे कागदावर ठेवून माणूस वागत आहे. दिवाळीचे काय? घरगुती कार्यक्रम, नेत्यांचे सोहळे, क्रिकेट खेळाचा विजयानंद, लग्न सोहळे इतर कोणताही सोहळा असो फटाक्यांचा धुमधडाका उडतो. सगळीकडे धुरांडा उडतो, अन् श्वास गुदमरतो इथे उपराजधानी नागपूरचे उदाहरण घेतो. मी मुलांच्या शिक्षणासाठी नागपुरात 2013–14 मध्ये आलो, त्यावेळी नागपूरची हवा अल्हादकारक होती, कुलर पंख्याची जादा गरज नव्हती, कुलर, ए सी, जून नंतर बंद ठेवले तरी वेळ निघून जात होती. आता कुलर, ए.सी. ऑक्टोबर आला तरी चालू ठेवा लागत आहे. पण, या दहा अकरा वर्षात मेट्रो, सिमेंटचे रस्ते बांधकाम मोठ मोठे बांधकाम प्रकल्प उभारणी सतत चालू असल्यामुळे नागपूरच्या हवेची गुणवत्ता खालावली आहे, यांचे विपरित परिणाम मनुष्य जीवनावर झाले आहे. कोणताही विकास असावा पण धावता नसून विचारपूर्वक तो नियोजनबद्ध, अर्थबद्ध व कालबद्ध असावा म्हणजे त्याचे जास्त दुषीत परिणाम मनुष्य जीवनावर होत नाहीत. प्रदुषण हे फटाक्या मुळेच होते असे नाही. शेतीचे पीक कापणीतले खुंट व रस्त्यावरील कचरा जाळणे, बांधकामाची धुळ, वाहणाचा धुर, सोबत थंड हवेमुळे प्रदुषीत धुळीचे कण जमीनीलगतच तरंगत राहणे, यामुळे प्रचंड प्रदुषण तयार होते. म्हणून दिवाळीनंतरच्या काळात दिल्लीची अवस्था एखाद्या गॅस चेंबर सारखी होवून जाते. हीच परिस्थिती भारतभर अनुभवाला येते. कारण हवेची गुणवत्ता कमी झाली हे मोजमापाने निदर्शनात येते. 2024 मध्ये दिल्लीत फटाके विक्रीवर पूर्ण बंदी घालण्यात आली होती. पण केंद्र व दिल्ली सरकार सोबत हरित फटाके विक्रेते यांच्या याचिकेवर निर्णय देताना सर्वोच्च न्यायालयाच्या खंडपीठाने ती बंदी शिथिल केली. त्यात पर्यावरण या परंपरा आणि फटाके विक्रेते यांचा जगणे व व्यवसायचा हक्क हे सारे विचार एकत्रीत घेऊन सर्वोच्च न्यायालयाच्या खंडपीठाने तो फटाके बंदी निर्णय शिथिल केला. यातून परंपरेचा उदोउदो करणारांनी उपदेश घ्यायला हवा. परंपरा नक्कीच जोपासली पाहिजे पण तिचा परिणामही लक्षात घेतला पाहिजे तरच प्रदुषणापासून मायभू वाचेल. सुगीच्या काळात येणारा दिवाळी हा प्रकाशाचा सण तो काही वर्षापासून त्याच पद्धतीने साजरा केला जात होता. पण, पूर्वी कधीतरी चीन मधून भारतात आलेले फटाके दिवाळीशी जोडल्या गेले आणि आता ही फटाके फोडण्याची स्पर्धा अधिकाधिक कानठळ्या बसवून ही स्पर्धा ध्वनीच्या व हवेच्या प्रदूषणात दरवर्षी प्रचंड भर घालत आहे. फटाक्यामुळे होणारे अपघात तर हा मुद्दा आहेच. पण, अशा फटाक्याच्या आवाजामुळे घाबरणारी लहान मुले, आजारी व्यक्ती, वृद्ध माणसे, शांतप्रेमी नागरिक, श्वासनविकाराचे रुग्ण, घरातले व बाहेरचे प्राणी, गावा शहराला लागुन असलेल्या जंगलातले प्राणी यांना होत असलेल्या त्रासाचा कोणताही विचार न करता फटाके वाजवले जातात. कुणाचे काय व्हायचे ते होवो, मी अन् माझा आनंद घेणार या वर्तनाचे लोक हा वेगळ्या चर्चेचा विषय आहे. याहीपेक्षा जास्त गंभीर असे की, लोकमतापुढे झुकून या मुद्यासाठी याचिका दाखल करणारे सरकार आणि त्या याचिकेची घेतली जाणारी दखल पर्यावरणदृष्ट्या अधिकच गंभीर आहे. कोणत्याही विकास कामाचे प्रकल्पांच्या आखणी आधी पर्यावरणीय मंजुरीची अट सरकारचे विनंतीवरुन न्यायालयानेच शिथील केली. रस्ते, चारधाम रस्ते प्रकल्पासाठी रस्त्याची रुंदी मर्यादित ठेवण्यात आली होती. पण, संरक्षण मंत्रालय न्यायालयात गेल्यावर काही ठिकाणी ती मर्यादा वाढवण्यात आली. समुद्र किनाऱ्यालगतच्या मोठ्या बांधकामांना असलेले निर्बंध नंतर शिथील करण्यात आले. पर्यावरणाचा विचार करुन न्यायालयानेच घालून दिलेली कठोर निर्बंध नंतर वेगवेगळ्या कारणांनी सवलती देत कशी मागे घेतली याचीही काही उदाहरणे होती. दिल्लीतील ताज्या फटाक्याच्या शिथील निर्णयाने ती चर्चेत आली आहेत. सरकारे असो की न्यायालये आसो ते लोकांवर विश्वास ठेऊन कोणत्याही निर्बंधावर सवलत शिथीलता देते त्यापलीकडे जनतेने पाय पसरु नये. आपल्याला जर आपल्या मायभूचे सोबत पृथ्वीचे सार्वजनिक पर्यावरण जोपासायचे असेल तर माणसाने आपले मनावर स्वतः निर्बंध आणने गरजेच आहे. प्रदुषणमुक्त पृथ्वीच्या आणाभाका घेवून, येणाऱ्या पुढच्या पिढ्यांच्या हाती प्रदुषणमुक्त पृथ्वी सोपविण्याआधी सवलती देणे व निर्बंध शिथिलतेला प्राधान्यदेण्यपेक्षा प्रत्यक्ष पावले उचलणे नितांत गरजेचे आहे. अन्यथा हे सारे फटाक्यापेक्षाही प्रदुषणकारी आहे का? हेच लक्षात घ्यावे लागेल, नाहीतर प्रदुषणामुळे मायभूचा सोबत पृथ्वीचा विनाश अटळ आहे. ■ ■

दिनकर रा मडकवाडे
मो.9423418160

“ जसे चांगले दिवस राहत नाहीत,
तसेच वाईट दिवसही राहणार नाही... ”

बळी! सात काळजाच्या आत जपून ठेवावा, असा निरागस माणूस. आपल्या प्रजेतील प्रत्येक व्यक्तीला तिच्या कष्टाचे व हक्काचे फळ सम्यक रीतीने विभागून देणारा संविभागी नेता!! भारतीयांचे वास्तव आणि विधायक पूर्वसंचित असलेला कृती, प्रकृती आणि संस्कृती यांचा तजेलदार मोहर!!!

बळीराजाचा वंशज अन् शेतकरी

बळी- हिरण्यकश्यपूचा पणतू, प्रल्हादाचा नातू, विरोचनाचा पुत्र, कपिलाचा पुतण्या आणि बाणाचा पिता. भारताच्या सांस्कृतिक इतिहासातील एक अत्यंत उत्तुंग व्यक्तिमत्व! सुमारे साडेतीन ते पाच हजार वर्षांपूर्वी होऊन गेलेला भारतीय बहुजन समाजाचा एक महानायक, एक महान सम्राट, एक महान तत्ववेत्ता! या बळीचा वंश, तो बळीवंश या बळीवंशातील माणसे-आपली माणसे, आपल्या रक्तामांसाची माणसे आणि मुख्य म्हणजे आपल्या विचारांची माणसे! ज्यांनी स्वातंत्र्यासाठी आपले प्राण गमावणे पत्करले, पण तत्वांशी द्रोह केला नाही, आपल्या श्वासोच्छवासांवर दडपणे लादून घेणे मान्य केले नाही, अशी माणसे.

आपण मात्र असे धन्य, की आपण आपल्या डोळ्यादेखत त्यांच्या स्मृतीना खुशाल करपू-कोमेजू दिले; त्यांना आपल्या हृदयापासून सात तटांच्या आणि मस्तकापासून सात उंबरठ्याच्या बाहेरच रोखून धरले. या सगळ्याला थोडे अपवाद असतील, पण इतरांपैकी काही जणांनी त्यांना विसरून जाण्यात आपले सुख शोधले आणि काही जणांनी तर त्यांची निंदा करण्यात पुण्याचा मार्ग पाहिला. या लोकांना आज ना उद्या आपल्या अंतर्यामी असलेले त्यांचे अस्तित्व जाणवेल आणि त्या जाणीवेने त्यांचा स्व अक्षरशः मोहरून बहरून येईल, असा विश्वास आहे. ज्यांनी त्यांचे महात्म्य आधीच ओळखले आहे, त्यांच्यापुढे मात्र आपण नतमस्तक व्हायलाच हवे.

बळी हा कुळस्वामी : महात्मा फुले :- महात्मा फुले यांनी ‘दस्यूचा पोवाडा’ म्हणून जो पोवाडा लिहिला आहे, त्याच्या तिसऱ्या कडव्याची सुरुवातच त्यांनी ‘बळी राज्यादि कुलस्वामीला’ या शब्दांनी केली आहे. येथे ‘राज्यादि’ हा शब्द ‘राजादि’ या अर्थाने आलेला आहे. कारण, बळीच्या राज्याला कुळस्वामी म्हणणे, हे आशयाच्या दृष्टीने जुळत नाही. याउलट, बळीराजाचा तसा निर्देश करणे हे मात्र पूर्णपणे सुसंगत ठरते. महात्मा फुले बळीराजाला कुलस्वामी मानतात याचाच अर्थ ते त्याला आपला अत्यंत आदरणीय पूर्वज मानतात, या उल्लेखाद्वारे ते एक प्रकारे बळीराजा बरोबरचे आणि पर्यायाने बळीवंशाबरोबरचे आपले नातेच सांगून टाकतात. कुळस्वामीकडे हल्ली देवता म्हणून पाहिले जात असले तरी, कुळस्वामी म्हणजे मूळ पुरुष, हाच खराखुरा अर्थ आहे, हे आपण ध्यानात घेतले पाहिजे.(पृष्ठ 13)

महाराष्ट्रामध्ये शेतकऱ्याला बळीराजा म्हणतात. सिंधू संस्कृतीमध्ये धान्याची कोठारे होती. याचा अर्थ सिंधु संस्कृतीचे निर्माते फार उत्तम दर्जाची शेती करत होते. असुरांकडे शेती करण्याचे विलक्षण कौशल्य होते. हे आपण पाहिले आहेच. बळीच्या राज्यात उत्तम शेती होत होती, याचे उल्लेखही आपण पाहिले आहेच. पाणी अडवून वापरण्याचे त्यांचे कौशल्य तर वैदिक वाङ्मयात स्पष्ट झाले आहेच. या सगळ्या घटकांचा समन्वय केला असता, बळी आणि त्याच्या वंशातील इतर लोक यांचा शेतीबरोबर असलेला घनिष्ठ संबंध ध्यानात येतो. महाराष्ट्रातील बहुजन समाजाने हा संबंध पिढ्या-न्-पिढ्या आपल्या काळजाच्या आत अगदी अलगदपणे आणि तरीही अतूटपणे जपून ठेवला आहे. याचा एक अत्यंत महत्त्वाचा पुरावा म्हणजे महाराष्ट्रात शेतकऱ्याचा निर्देश ‘बळीराजा’ या शब्दाने केला जातो. शेतकऱ्याला हा शब्द वापरणे ही बाब सामान्य नाही. ती गांभीर्याने न घेता उपेक्षेने मारावी, अशी तर नाहीच नाही. शेतकऱ्याला उद्देशून जेव्हा जेव्हा हा शब्द वापरला जातो तेव्हा तेव्हा त्या शेतकऱ्याचे अपार कष्ट, त्याची आपल्या शेतावरची विलक्षण श्रद्धा, त्याचे निष्कपट आचरण आणि त्याच्या मनाचा उमदेपणा अशा कितीतरी गोष्टींचे या शब्दातून दर्शन घडत असते. हे सगळे सद्गुण बळीराजाच्या व्यक्तिमत्त्वामध्ये होते आणि सर्वसामान्य शेतकऱ्यांच्या जीवनातही असतात, हा त्या दोघांना जोडणारा एक बळकट दुवा आहे. केरळमधील ओणमचे स्वरूप समजावून घेतानाही हा धागा ध्यानात घेणे आवश्यक आहे. ओणम हा सण केरळमध्ये सुगीच्या हंगामाशी जोडलेला आहे. ओणमकडे बळीच्या स्मृती बरोबरच हार्वेस्ट फेस्टिवल म्हणूनही पाहतात. महाराष्ट्र आणि केरळ या दोन्ही राज्यांनी बळीराजाचे शेतीबरोबरचे नाते कृतज्ञतापूर्वक स्मरणात ठेवले आहे, असा याचा अर्थ होतो. पूर्वी ओणम कर्नाटक आणि तामिळनाडू या प्रदेशांमधूनही साजरा होत होता. हे पाहता सर्व दक्षिण भारतात बळीराजाचे शेतीबरोबरचे नाते काळजीपूर्वक जपण्यात आले आहे असे म्हणता येते. संत तुकारामांनी बळीची बाजू घेऊन विष्णूला दोष दिला. संत तुकारामांनी आपल्या एका विख्यात अभंगात बळीराजाची बाजू जोरदारपणे मांडली आहे. ती मांडताना त्यांनी त्यांच्या लाडक्या ईश्वराबरोबर भांडणच केले आहे असे म्हटले, तर अतिशयोक्ती होणार नाही. ते म्हणतात,

हरि तूं निष्ठुर निर्गुण।
नाही माया बहु कठीण।
नव्हे ते करीसी आन।
कवणें नाही केले ते।।1।।
बळी सर्वस्वे उदार।
जेणे उभारीला कर।
करुनी काहार।
तो पातळी घातला।।6।।

तुकारामांनी येथे विष्णूला म्हणजेच पर्यायाने ईश्वराला निष्ठुर, निर्गुण, दयामाया नसलेला आणि फार कठीण मनाचा अशी विशेषणे लावली आहेत. जी निर्दय कर्मे दुसऱ्या कोणीही केली नाहीत, ती विष्णूने केल्याचा गंभीर ठपका तुकारामांनी त्याच्यावर ठेवला आहे. याचा अर्थ ईश्वराची ही कृत्ये इतकी अनैतिक आहेत, की दुसऱ्या कोणीही आपल्या कर्मांद्वारे व्यक्त केलेली नाही. ईश्वराने हरिश्चंद्र, नळ, शिबी आणि कर्ण यांचा छळ केल्याची आणि त्यांची फसवणूक केल्याची तक्रारही तुकारामांनी याच अभंगात केली आहे. त्यानंतर त्यांनी बळीवर करण्यात आलेल्या अन्यायावर बोट ठेवले आहे. बळी सर्व प्रकारे उदार होता, त्याने दान देण्यासाठी हात वर केलेला होता, परंतु विष्णूने कहर करून त्याला पाताळात घातले, असे म्हणून तुकारामांनी आपल्या मनातील क्षोभ व्यक्त केला आहे. (पृष्ठ.336-37) ■ ■

साभार:
बळीवंश
- डॉ. आ. ह. साळुंखे
संकलन: अनुज हुलके

प्रतीकात्मक प्रकार नाही. तो दाखवतो की ब्राह्मण वर्चस्व आजही सार्वजनिक संस्थांवर अधिराज्य गाजवत आहे, अगदी त्या संस्थांवरदेखील ज्या ओबीसी बांधवांच्या सक्षमीकरणासाठी आणि सामाजिक न्यायासाठी स्थापन झाल्या आहेत. महात्मा फुले, ज्यांनी गुलामगिरीसारख्या ग्रंथांतून ब्राह्मणशाही शोषणाचे मूळ उघड केले, त्यांनी अशा कर्मकांडवादी प्रभुत्वाविरुद्धच आयुष्यभर संघर्ष केला. फुलेंच्या नावाने ब्राह्मण पुजाऱ्यांकडून पूजा करवणे हे त्यांच्या वारशाचा आणि महाज्योतीच्या उद्दिष्टाचा अपमान आहे. संस्थेची सुरुवात तर्क, समानता आणि सामाजिक लोकशाही या मूल्यांवरून व्हायला हवी होती. न की त्या व्यवस्थेची पुनरावृत्ती करून, जी फुले आणि आंबेडकरांनी मोडून काढण्यासाठी आयुष्य घालवले. जर ओबीसी कल्याण केंद्र ब्राह्मणवादी प्रभुत्वाच्या छायेत सुरू होत असेल, तर खरी सामाजिक मुक्ती अजूनही अपूर्ण आहे. फुले आणि आंबेडकरांनी सामाजिक मुक्तीचे स्वप्न पाहिले होते. कर्मकांडाच्या शुद्धीकरणाचे नाही. ■ ■

महाज्योतीतील ब्राह्मणी पूजाविधी : फुलेंच्या विचारांचा विश्वासघात

महात्मा ज्योतिबा फुले संशोधन प्रशिक्षण संस्था (महाज्योती) नागपूर इमारत बांधकाम भूमिपूजनाचा कार्यक्रम. महात्मा फुलेंनी आयुष्यभर ज्या विचारांचा, कर्मकांडाचा विरोध केला त्याच्या विपरीत कृतीद्वारे त्यांच्या नावाने चालवणाऱ्या योजनेच्या कार्यालय इमारतीचे भूमिपूजन कार्यक्रम घडत आहे. अत्यंत वेदनादायी घडवले जाते आहे. फुले-शाहू-आंबेडकरांच्या महाराष्ट्रात काय काय पहायला भेटेल. हे अत्यंत वेदनादायक आहे की महात्मा ज्योतिबा फुले संशोधन व प्रशिक्षण संस्था (महाज्योती), नागपूर, जी भारतातील महान जातिविरोधी क्रांतिकारी फुलेंच्या नावाने स्थापन करण्यात आली आहे. तिच्या भूमिपूजन कार्यक्रमात ब्राह्मण पुजाऱ्याद्वारे ब्राह्मणवादी विधीने पूजाविधी पार पडला. हा फक्त एक प्रतीकात्मक प्रकार नाही.

उजळलेली घरे, पण अंधारलेले मन!

दिवाळी

भारतीय संस्कृतीतील प्रत्येक सण ही केवळ धार्मिक प्रथा नसून, ती समाजाच्या चेतनेचे प्रतिबिंब असते. दिवाळी हे त्या सर्व सणांमधले सर्वाधिक लोकप्रिय, सर्वाधिक प्रतीकात्मक आणि सर्वाधिक अर्थपूर्ण पर्व आहे. परंतु आजच्या काळात हा सण आर्थिक उपभोगवादाचा आणि सांस्कृतिक आडमुठेपणाचा उत्सव बनू लागला आहे. फटाक्यांचा आवाज वाढतोय, पण संवाद कमी होतोय; घरे उजळतात, पण माणसे मात्र अधिक एकाकी होत आहेत. या विरोधाभासावर विचार करणे आज आवश्यक आहे. दिवाळीचा मुळ अर्थ आहे. अंधःकारावर प्रकाशाचा विजय. अंधार म्हणजे अज्ञान, अन्याय, भ्रष्टाचार, असमानता आणि द्वेष; तर प्रकाश म्हणजे ज्ञान, न्याय, करुणा, आणि विवेक. आपल्या समाजात आज हे दोन्ही घटक पुन्हा एकदा आमनेसामने उभे आहेत. आपण डिजिटल युगात पोहोचलो आहोत, पण विचारांच्या अंधारातून अजून बाहेर आलो नाही. भ्रष्टाचाराच्या धुरात सत्य हरवतेय आणि धर्माच्या नावाखाली द्वेषाचा फटाका फोडला जातोय. अशा वेळी दिवाळी आपल्याला आठवण करून देते. खरा प्रकाश म्हणजे विवेकाचा प्रकाश.

दिवाळीच्या दिवसांत बाजारपेठा उजळतात, पण त्याच वेळी समाजातील लाखो हात रिकामे राहतात. एका बाजूला जाहिरातींनी, ऑफर्सनी आणि विलासात जगणाऱ्या वर्गाची दिवाळी होते; तर दुसऱ्या बाजूला रोजंदारी गमावलेल्या, शेतकरी संकटात सापडलेल्या आणि बेरोजगारीच्या अंधारात जगणाऱ्यांची दिवाळी निःशब्द असते. प्रकाशाचा हा असमतोल आपल्याला समाजातील आर्थिक अन्यायाची जाणीव करून देतो. खरे तर, दिवाळीचा सण आपल्याला ‘सामाजिक समतेचा प्रकाश’ पसरवण्याची प्रेरणा द्यायला हवा. पण आज हा प्रकाश काहींच्या घरातच साठला आहे. आजचा भारत आर्थिक, तांत्रिक आणि राजकीयदृष्ट्या पुढे गेला असला तरी लोकशाहीचा दीप मंदावलेला जाणवतो. राजकारणात विचारांचा अंधार आणि मतांच्या विक्रीचा बाजार उजळलेला दिसतो. संविधानाच्या मूल्यांना दुय्यम स्थान देत असताना दिवाळीचा ‘सत्याच्या विजयाचा’ संदेश अधिक अर्थपूर्ण वाटतो. आपण साजरे करतोय स्वातंत्र्याच्या प्रकाशातला सण, पण स्वातंत्र्याच्या मूल्यांवर प्रश्नचिन्ह निर्माण होतेय. म्हणून दिवाळी आज फक्त उत्सव नाही; ती लोकशाहीतील विवेकाची चाचणी आहे. दिवाळी म्हणजे फक्त भौतिक सुखाचा उत्सव नव्हे, तर तो संस्कृतीच्या सातत्याचा आणि नवतेच्या मिलाफाचा क्षण आहे. आज आपण पश्चिमेकडील उपभोग संस्कृतीचे अंधानुकरण करताना पारंपरिक मूल्यांना विसरतोय. दिवाळीचा मूळ हेतू ‘आनंद वाटणे’ हा होता, ‘दाखवणे’नव्हे. आपल्या सणांच्या आत्म्याला परत मिळवणे हे आजचे सर्वात मोठे आव्हान आहे. आपल्या संस्कृतीचा आत्मा ‘सहभाजनात’ आहे, ‘स्पर्धेत’ नाही. दिवाळीच्या दिव्यांचा प्रकाश काही दिवस टिकतो; पण विचारांचा प्रकाश टिकवला, तर संपूर्ण समाज उजळतो. यावर्षी आपण प्रत्येकाने एक संकल्प करू या. अंधानुकरणाऐवजी विचार करणे, खर्चाऐवजी करुणा वाढवणे, धर्माच्या नावावर द्वेष न पसरवणे आणि समाजात समतेचा दीप पेटवणे. दिवाळी हा सण नाही, ती आपल्या अंतरात्म्याची परीक्षा आहे. आपण खरेच प्रकाशाच्या बाजूने आहोत का? प्रत्येक वर्षी दिवे लावून आपण म्हणतो, ‘अंधार जावो, प्रकाश येवो.’ पण आजचा काळ विचारतो तो अंधार नेमका कुठे आहे? जर तो आपल्या अंतःकरणात, आपल्या समाजव्यवस्थेत, आपल्या राजकीय संस्कृतीत शिरला असेल, तर फक्त दिवे पुरेसे नाहीत. त्याकरिता विचारांचाही दीप पेटवावा लागेल. विचार, संवेदना आणि जबाबदारी यांनी उजळलेली दिवाळी, हीच खरी प्रकाशपर्वाची व्याख्या. आपण सर्वांनी ती अंगीकारावी, हीच शुभेच्छा!

‘फटाके संपतात, पण विचारांचा प्रकाश कधीही मावळू नये; कारण समाज वाचतो तो सणांनी नाही, तर विवेकाने.’ ■ ■

प्रविण बागडे
मो. 9923620919

निसर्गाचे रहस्य आणि आपली संस्कृती

भारत देशाचा ऐतिहासीक दृष्टीने विचार केल्यास या देशाची महान संस्कृती ही सिंधू संस्कृती आहे. सिंधू संस्कृती ही विकसीत झालेली संस्कृती होती. या संस्कृतीने वैज्ञानिक दृष्टिकोन स्वीकारून विश्वनिर्मातीचे कोडे उकलले होते. आपण त्या अशा महान संस्कृतीचे वारस आहोत. सिंधू संस्कृतीतील वैज्ञानिकांनी व शास्त्रज्ञांनी.. निसर्गाचे कोडे खालीलप्रमाणे उलगडले होते. 1) रेडिओ ॲक्टिव्हिटीद्वारे प्रयोग केल्यानंतर 460 कोटी वर्षापुर्वी सुर्याची निर्मिती झाली आहे. सूर्य- दुसरे-तिसरे काही नसून हा तप्त वायूचा गोळा आहे. तो गतिशील आहे. सृष्टीच्या निर्मितीची जळ सूर्य आहे. 2) सृष्टीची निर्मिती - ही उर्जा (अनंत), विज्ञान(जाणीव) या द्वारे झाली आहे. पृथ्वीची निर्मिती होऊन 450 कोटी वर्षापेक्षा अधिक काळ लोटला आहे. 3) सृष्टीवर सजिवांची निर्मिती - पृथ्वी, आप (पाणी), तेज (अभी), वायु (हवा) या घटकांमुळे झाली आहे. या चार जड तत्वांच्या संयोगातून चेतन जिव तत्त्वांची निर्मिती होते हे सिद्ध झाले आहे. या कार्यात काल्पनिक ईश्वराचा मुळीच सहभाग नाही. भारत देशाचा विचार केल्यास आपण मुलनिवासी भारतीय आहोत. आपल्या या मुलनिवासी संस्कृतीमध्ये अतिशय विव्दान, पराक्रमी, चारित्र्यसंपन्न निर्व्यसनी, आणि मानक हितैषी विचारसरणीचे अनेक महापुरुष होऊन गेलेत. यात तत्ववेत्ता चार्वाक, तत्ववेत्ता कपील, तथा लवणासूर, बाणासूर, तारकासूर, भस्मासूर, वृमासूर, नरकासूर, हिरण्यक, हिरण्यकश्यपू, महान दानशूर बळीराजा, बुध्दशिष्य रावण, मेघनाथ वानरराजा वाली, महान तपस्वी शंबुक, निषाद राजपुत्र एकलव्य, महिषासूर, इत्यादि सर्व सद्गुणी आमच्या पूर्वजांना कपटनितीने आर्यांनी ठार केले. पण आम्ही त्यांचे वंशज त्यांच्या परिचयापासून वंचित राहिलो. आमचे हे सद्गुणी पूर्वज त्यांच्याच वंशजाकडून (आजचा बहुजन समाज) तिरस्कृत झालेत. ही किती खेदजनक बाब आहे. याचा विचार होणे अगत्याचे आहे, नव्हे ती काळाची गरज आहे. आर्यांनी या देशांतील मुलनिवासी समाजामध्ये वर्ण-भेद, जातीभेद, अंधश्रद्धा, काल्पनिक दगडाचे देव निर्माण केले. स्वतःला मात्र सर्वोच्च स्थानी ठेऊन मुलनिवासींना लुटण्याची प्रक्रिया आजही धुमधडाक्यात सुरू आहे. या देशांत वेगवेगळ्या संस्कृतीचा व तत्ववेत्यांचा कालखंड खालीलप्रमाणे आहे. सिंधू संस्कृतीचा कालखंड - इ.स.पू - 2500 ते 3000 वर्ष, ऋग्वेदाचा कालखंड इ-स- 1500 वर्ष चार्वाकाचा कालखंड 1000 वर्ष बुद्धाचा कालखंड इसापू 563 वर्ष, येशुचा कालखंड इ.स.1 वर्ष, पैगंबराचा कालखड इस 570 वर्ष, महाभारताचा कालखंड इ.स. 2 ते 5 वर्ष. महाभारताला तीन अवस्थातून जावे लागले. महाभारत हे वेळोवेळी फुगवून लिहिण्यात आलेले आहे. पहिल्या अवस्थेतील महाभारताने नांव होते जय-संहिता लेखक महर्षी व्यास, दुसऱ्या अवस्थेतील महाभारताचे नांव होते भारत संहिता - लेखक वैश्यथिअन, तिसऱ्या अवस्थेतील महाभारताचे नाव होते महाभारत संहिता - लेखक - सौती. रामायण व महाभारत हे काल्पनिक काव्य आहे. रामायणातील राम हा दुसरा कुणी नसून तो पुष्पमित्र श्रृंग आहे.

पुष्पमित्र श्रृंगाने सम्राट अशोकाचा पंतु बृहनदत्त याचा खुन करून त्याची गादी काबीज केली आणि बौद्ध भीक्कुची कत्तल करण्याचे आदेश दिले. जो कोणी बौद्ध भिक्कूचे शिरकापून आणेल त्याला सोन्याच्या एक हजार मुद्रा बक्षीस दिल्या जातील असे त्यांनी जाहीरच केले होते. पुष्पमित्र श्रृंग हा पतंजलीचा शिष्य होता. पतंजलीच्या सुचनेनुसार पुष्पमित्रश्रृंगाने प्रत्येक कृती केली आहे. बौद्ध भिक्खूंची कत्तल होत असल्यामुळे बौद्ध भिक्खू जिवाच्या भितीने अन्य देशात पळून गेले, त्यांनी आपल्या सोबत त्रिपिटक, विनयपिटक, अभिधम्म पिटक हे ग्रंथही नेले होते. त्यामुळे बौद्ध धम्माचा इतिहास आज अस्तित्वान आहे. बौद्ध भिक्खूंच्या पळून जाण्यामुळे या देशांतील बौद्ध जनतेचा कोणी शास्ताच उरला नाही. त्यामुळे या देशातील बौद्ध धम्म संपुष्टात आला आणि ब्राम्हण धर्माची/सनातन धर्माची येथे प्रतिष्ठापना करण्यात आली. यालाच प्रतिक्रांती असे म्हणतात. याच ब्राम्हण धर्माला त्यानंतर हिंदू धर्म या नांवाने ओळखल्या जाऊ लागले. या ठिकाणी सांगायचे झाल्यास वेदामध्ये नुसत्या देवादिकाच्या प्रार्थना आहेत. केवळ प्रार्थना आणि पुजा अर्चा केल्यामुळे माणसाच्या जीवनातील दुःख नष्ट होऊ शकत नाही, म्हणून वेद हे निरर्थक आहेत. चार्वाकाने वेदप्रामाण्य, ईश्वराचे अस्तीत्व, यज्ञयाग, कर्मकांड, चातुर्वर्ण इत्यादी जरी नाकारणे असले तरी त्यांनी मानवाच्या दुःखावर काही एक तोडगा सुचविला नाही. येशुख्रिस्थाच्या बाबतीत सांगायचे झाल्यास, त्यांनी स्वतःला देवाचा पुत्र मानले असून देवाकडे जायाचे झाल्यास पहिल्या प्रथम देवच्या पुत्राच्या संमतीशिवाय देवाकडे जाता येणार नाही, असे सांगितले आहे. यांत येशुख्रिस्तांचा स्वार्थ आहे. प्रथम येशुचा धावा करा तरच मनुष्याला देवाकडे जाता येईल. महमद पैगंबराचेही असेच आहे. ते म्हणतात, मी देवाचा प्रेषित आहे. देवाने तुमच्यासाठी मला पृथ्वीवर पाठविले आहे. तुम्हाला देवाकडे जायचे झाल्यास लोकांनी प्रथम माझी परवानगी घ्यावी. तरच तुम्हाला देवाला भेटता यईल यात पैगंबराचा स्वार्थ दिसून येतो. महाभारतातील श्रीकृष्णा विषयी काय बोलावे? कृष्ण म्हणतात, मी देवादिदेव आहे. माझ्या पेक्षा श्रेष्ठ कोणीच नाही. मी जळी-थळी व पाषाणी अस्तीत्वात आहे. तुम्हाला तुमचे हित साधायचे असेल अथवा तुमचे कल्याण करून घ्यायाचे असेल तर लोकांनी केवळ आणि केवळ माझीच पुजा करावी. यामध्ये सर्वात मोठा स्वार्थी श्रीकृष्ण आहे. परंतु महाकारुणिक भगवान बुद्धाचे तसे नाही. भगवान बुद्ध म्हणतात की मी तुमच्या सारखा एक माणूस आहे. माणूस हा अनेकप्रकारच्या दुःखाने ग्रस्त आहे. त्या दुःखातून माणसाने दुःखमुक्त कसे व्हावे, किंवा दुःखातून स्वतःची सुटका कशी करून घ्यावी, याचा मी केवळ उपाय सांगतो. तो उपाय पटत असेल तरच तो तुम्ही स्विकारा अन्यथा स्वीकारू नका. याठिकाणी महाकारुणिक भगवान बुद्धाचा स्वार्थ मुळीच दिसत नाही. त्यांनी माणसाच्या जिवनातील दुःख नष्ट करण्यांसाठी प्रत्युन्तोसमुत्पादांचा नियम सांगितला. मात्र येशुख्रिस्त, महमद पैगंबर आणि श्रीकृष्ण हे स्वतःला श्रेष्ठ समजत असून त्यांच्या तत्वज्ञानात माणसाच्या शोषणाची प्रक्रिया सुप्तावस्थेत दिसून येते. लोकांनी प्रथम त्यांची पुजा करावी, त्यानंतर ने तुम्हाला देवाकडे जाण्याचा मार्ग सांगतील अन्यथा नाही. श्रीकृष्ण तर मीच सर्वकाही आहे, माझीच पुजा करा तरच तुमचा उद्धार होईल असे स्पष्टपणे बजावून सांगतात. जगामध्ये, भगवान बुद्धाच्या तत्वज्ञानाच्या तोडीचे अन्य दुसरे कुणाचेही तत्वज्ञान नाही. यास्तव, भगवान बुद्ध हे चराचरावर मात करणारे असरदार तत्ववेत्ते आहेत हे सिद्ध होते. ■ ■

प्रा. के. आर. हुमने
मो. 9922883163

भारताने रशियाकडून तेल खरेदी करू नये हे अमेरिका ठरविणारा कोण ?

आंतरराष्ट्रीय संबंध कसे टिकवायचे आणि कोणासोबत टिकवून ठेवायचे याची जाणीव भारताला चांगल्याप्रकारे ज्ञात आहे. त्यामुळे डोनाल्ड ट्रम्प यांनी भारताला कोणत्याही प्रकारचा आंतरराष्ट्रीय सल्ला देवू नये.अमेरिकेला जर चांगला सल्ला पाहिजे असेल तर त्यांनी भारताजवळुन घ्यावा त्याचे भलेच होईल. ट्रम्प म्हणाले की ब्रेकिंग न्यूज देऊ का? भारत रशियाचे तेल घेणे थांबवणार! परंतु असे काहीच नाही. कारण डोनाल्ड ट्रम्प यांचे दररोज देशांतर्गत किंवा विदेशांतर्गत विवादास्पद आणि बिनबुडाचे बयान येत असतात. यात काही नवीन नाही किंवा तथ्य नाही. त्याच पद्धतीचा भारत-रशिया तेल धोरणाबद्दल ट्रम्प स्वतःची पाठ थोपटणारे वक्तव्य केले आहे. जगातील अनेक देशांना कल्पना आहे की अमेरिका केव्हा व कधीही कोणालाही धोका देवू शकतो. त्यामुळे आजच्या परिस्थितीत अमेरिका व खासकरून डोनाल्ड ट्रम्प विश्वास पात्र राहिले नाही. जगाला कल्पना आहे की नोबेल शांती पुरस्कार मिळावा यासाठी ट्रम्प प्रत्येक देशाच्या दारोदारी फिरत होते व मला नोबेल पुरस्कार मिळावा यासाठी संपूर्ण शक्तीनिशी दबावतंत्राचा वापर करीत होते. परंतु संपूर्ण प्रयत्न निष्फळ ठरले. नोबेल पुरस्कार मिळावा यासाठी ट्रम्प पाकिस्तानसमोर झुकले सुद्धा. परंतु नोबेल शांती पुरस्कारांपासून डोनाल्ड ट्रम्पला कोसो दूर फेकल्या गेले. अशाप्रकारे ट्रम्पची पुरस्काराची कथा, प्रथा, व्यथा संपूर्ण जगाने उघड्या डोळ्यांनी पाहीली आणि त्यांच्या आशा आकांक्षा संपूर्ण धुळीस मिळाल्या. कोणताही पुरस्कार असो मागावा लागत नाही, मिळवावा लागतो. यासाठी त्या पद्धतीची प्रतिमा तयार करावी लागते व मेहनत करावी लागते आणि कोणताही पुरस्कार हे मेहनतीचे फळ असते. ज्यांचे नाव कधी चर्चेत नव्हते त्या दक्षिण अमेरिका खंडातील व्हेनेझुएलामध्ये लोकशाहीला प्रोत्साहन आणि हुकूमशाहीच्या विरोधात लढण्यासाठी विरोधी पक्षनेत्या मारिया कोरिना मचाडो यांना 2025 चा शांततेचा नोबेल पुरस्कार जाहीर झाला. मारिया कोरिना मचाडोला हा मिळालेला पुरस्कार त्यांच्या कर्तृत्वाच्या कामगिरीवर मिळाला आहे आणि नोबेल पुरस्काराच्या शर्यतीत धावणाऱ्या ट्रम्पची हवा गुल होऊन चारोकोणे चीत झाले. त्यामुळे डोनाल्ड ट्रम्पच्या कोणत्याही वक्तव्याकडे किंवा भाष्याकडे भारतासह कोणताही देश बारकाईने लक्ष देत नाही. रशिया व भारत असा देश आहे की जसा शब्द देतो तसा पाळतो सुद्धा आणि दिलेला प्रत्येक शब्द काळ्यापाटीवरील पांढरी रेष असते. त्यामुळे भारताने तेल रशिया जवळून खरेदी करावे की नाही ही भारत-रशियाची विदेश निती ठरवित असते. त्यामुळे रशियाच्या बाबतीत अमेरिकेने कितीही दबाव तंत्राचा वापर केला तरी भारत-रशिया संबंध यत्किंचितही डगमगणार नाही ही बाब ट्रम्पने लक्षात ठेवली पाहिजे. कारण संपूर्ण जगाला चांगल्याप्रकारे ज्ञात आहे की ट्रम्प काय आहे. ट्रम्पच्या अनेक चुकीच्या निर्णयामुळे अमेरिका अडचणीत आला आहे व डोनाल्ड ट्रम्प स्वतःच्या स्वार्थासाठी अनेक देशांना धोका देऊन त्यांना रक्ताच्या लाथोळ्यात सोडले याचे अनेक उदाहरण जगापुढे आहेत. अमेरिकेतील विदेशी नागरिकांनी ट्रम्पच्या विरोधात जात आहे याचे जिवंत उदाहरण म्हणजे डोनाल्ड ट्रम्प प्रशासनाने नव्या एच 1बी व्हिसा फीचे शुल्क एक लाख डॉलर (सुमारे 88 लाख रुपये) इतके वाढविल्याच्या निर्णयावर यूएस चेंबर ऑफ कॉमर्सने कोलंबिया येथील न्यायालयात सरकारविरोधात खटला दाखल केला आहे. यावरून स्पष्ट होते की ट्रम्प प्रशासनाचा निर्णय दिशाहीन असून बेकायदेशीर आणि मनमानीवाला आहे, असा दावा याचिकेत केला आहे आणि ही बाब सत्य आहे. अशाच चुकीच्या निर्णयाची पुनरावृत्ती भारत-रशिया संबंधांच्या बाबतीत ट्रम्प करीत आहे. युक्रेन-रशिया युद्ध संपविण्याच्या उद्देशाने डोनाल्ड ट्रम्प म्हणतात, भारत आता रशियाकडून तेल खरेदी करणार नाही असे आश्वासन भारताचे प्रधानमंत्री व माझे मित्र नरेंद्र मोदी यांनी मला दिले असल्याचा दावा अमेरिकेचे राष्ट्राध्यक्ष डोनाल्ड ट्रम्प यांनी 15 ऑक्टोबरला केला. खरे पाहिले तर भारताने अशा पद्धतीचे कोणतेही पाऊल उचलले नाही आणि उचलणार सुद्धा नाही. कारण भारताने रशियाला व रशियाने भारताला अनेक संकटकाळीन परिस्थितीत दोघांनी एकमेकांना मदत व सहाय्यता केली आहे आणि अमेरिकेचा विचार केला तर अमेरिकेने नेहमीच पाकिस्तानला मदत करून भारताच्या पाठीत खंजीर खुपसण्याचे काम केले आहे. त्यामुळे डोनाल्ड ट्रम्पच्या वक्तव्यावरून स्पष्ट लक्षात येते की त्यांची बुद्धी भ्रष्ट झाली आहे. आंतराष्ट्रीय बाजारात रशियाचे तेल आजही सर्वात स्वस्त, किफायतशीर आहे आणि रशियाचे भारतासोबतचे ऊर्जा संबंध हे भारताच्या राष्ट्रीय हिताशी सुसंगत आहेत. जागतिक बाजारात रशियापुढे अमेरिकेने अनेक अडथळे आणले गेले. परंतु त्यांना न जुमानता, रशियाने सातत्याने बांधिलकी जपली. तसेच पर्यायी पुरवठा साखळी व पेमेंट सिस्टीममध्ये देखील लवचिकता दाखविली. रशियासारखे धाडस अमेरिकेत अजीबात नाही ही बाब स्पष्ट दिसून येते. ट्रम्पच्या वक्तव्यानंतर भारताची रशियातून तेल खरेदी जोमाने वाढली असून अमेरिकेच्या धमक्यांचा तेल खरेदीवर तिळमात्र परिणाम आलेला नाही. सध्याच्या परिस्थितीत अमेरिकेने फसव्या योजनांना सुरूवात केली आहे यात पॅलेस्टाईन-इजरायल संघर्ष ट्रम्प यांची फसवी योजना असल्याचे दिसून येते. त्याचप्रमाणे रशियाच्या तेलावरून भारताच्या बाबतीत ट्रम्पने टाकलेला तेल बॉम्ब फुस्सी निघाल्याचे स्पष्ट दिसून येते. ■ ■

रमेश लांजेवार
मो.- 9921690779

वाचकांचे विचारपिठ

बहुजन सौरभ

चर्चा-संवाद व निष्पत्ती

एखाद्या बाबीविषयी किंवा विषयाबाबत कोणी लेख लिहिला असेल, कोणी एखादी पोस्ट लिहिली असेल किंवा एखादे पुस्तक लिहिले असेल अथवा एखादी बैठक/सभा आयोजित करण्यात येऊन त्यातून कोणी वक्तव्य करून माहिती देत असेल तर त्यानुषंगाने कोणी विशिष्ट विचारणा केली किंवा त्याविषयक एखादा मुद्दा मांडला तर त्याकडे चर्चा-संवाद म्हणून न पाहता त्यास ‘वाद- विवाद’ या स्वरूपात आजकाल पाहिले जाते जे उचित ठरणारे नसते.. वरील अनुषंगाने कोणी काही व्यक्तच झाले नाही आणि निव्वळ काही निवडक लोक त्याविषयी फक्त तारीफ किंवा प्रशंसाच करीत सुटले तर संबंधितांना आनंद जरूर होईल! परंतु संबंधित बाबींवर कोणी काही विचारणा केली नसेल किंवा विशिष्ट मुद्दा उपस्थित केला नसेल तर त्यास काय अर्थ उरेल, हे समजून घेता यायला हवे. तसेच, स्वतःची उचित विचारणा अथवा मुद्दा उपस्थित करण्याची क्षमता आणि त्यानुषंगाने यथोचित निरसन करण्याची वृत्ती देखील विकसित कशी करता येईल, याचा प्रत्येकानेच गांभीर्याने विचार केला पाहिजे. यासाठी विशेषतः विविध बाबींवरील वाचनाची आवड व सवय आणि त्यातून मिळत असलेली माहिती, ज्ञान यथाशक्ती ग्रहण करून त्यानुषंगाने प्रामाणिकपणे आपली अभिव्यक्ती वृद्धींगत करणे निश्चितच आवश्यक आहे. त्याशिवाय कोणत्याही चर्चेला, मांडणीला, वक्तव्याला फक्त प्रशंसेचे स्वरूप येऊ शकते व ती एकाच दिशेने वहावत जाऊ शकते. अथवा व्यर्थ वाचाळतेचे स्वरूप येऊन ती चर्चा, मांडणी, वक्तव्य उचित निरसनाच्या अभावी संवादीपेक्षा विसंवादी ठरू शकते आणि त्यामुळेच त्यातून फारशी निष्पत्ती देखील हाती लागू शकत नाही.. ■ ■

- अशोक भरणे

मैत्री बुद्ध विहार

डोंगरगाव, वर्धा रोड, त .जि. नागपूर.विहारामध्ये नियमित सायं वंदना, पौर्णिमा उत्सव, वर्षावास, धम्मचक्र प्रवर्तन दिन, बुद्ध, फुले, शाहू, आंबेडकर सम्राट अशोक यांच्या जयंतीनिमित्त कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात येते. बुद्ध आणि त्यांचा धम्म व मिलिंद प्रश्नः या ग्रंथाचे वाचन करुन माला कुंभारे मागदर्शन करीत आहेत.विहाराचे माध्यमाने पररीसरातील दहावी -बारावीच्या विद्यार्थ्यांना शैक्षणिक मागदर्शन होत आहे, यासाठी प्रा. अभिलाष कांबळे मागील तीन-चार वर्षांपासून मागदर्शन करीत आहेत. विहार निर्मीतीमध्ये सुखदेव पुंडलिक कुंभारे व कुंभारे परीवाराचे सहकार्य आहे.विहार समीतीने नागरीकांचे सहकार्याने ग्रामपंचायत कडुन जागेची मान्यता घेवुन विहार स्थापित झाले आहे माला कुंभारे, चंद्रभान कुंभारे, किशोर कुंभारे, प्रणय पुनवटकर, साधना गोडघाटे, स्वेता कुंभारे, योगीता कुंभारे, वैशाली कुंभारे सहकार्य करीत आहेत.

संवाद मित्र डी.आर. कांबळे
8600924170

नागपूरमध्ये उत्साहात साजरा झाला बळीराजा उत्सव

नागपूर : आपल्या सिंधू संस्कृतीतील समतेचे आणि समृद्धीचे प्रतीक असलेल्या बळीराजाच्या स्मरणार्थ बळीप्रतिपदेच्या दिवशी नागपूरमध्ये उत्साहात बळीराजा उत्सव साजरा करण्यात आला. कॉटन मार्केट परिसरातील महात्मा फुले पुतळ्याजवळ सत्यशोधक समाज आणि समविचारी संघटनांच्या वतीने आयोजित या उत्सवाला विविध सामाजिक चळवळीतील मान्यवरांनी उपस्थिती दर्शवली. कार्यक्रमाची सुरुवात महात्मा फुले आणि सावित्रीबाई फुले यांच्या पुतळ्यांना अभिवादन करून करण्यात आली. त्यानंतर बळीराजाच्या स्मरणार्थ पोवाडे, गीतगायन आणि सांस्कृतिक कार्यक्रम सादर करण्यात आले. यावेळी

मा. नागेश चौधरी, सुरेंद्र बोराडे, विनोद उलीपवार, वंदना वनकर, अभिविलास नखाते, सुनील जुमडे, समीक्षा गणेशे, रमेश पिसे आदींनी आपले मनोगत व्यक्त केले बाबा बिडकर यांनी बळीराजा उत्सवाची ऐतिहासिक पार्श्वभूमी स्पष्ट केली. त्यांनी सांगितले की, सम्राट बळीराजाने आपल्या राज्यात समता, न्याय आणि समृद्धीचे तत्त्व जोपासले. वामनाने कपटाने त्यांचे राज्य हिरावून घेतले, तरी आजही समाज बळीराजाला न्याय आणि समानतेचा अधिपती मानतो.

कार्यक्रमाचे संचालन अनुज हुलके यांनी केले. या प्रसंगी संजय मांगे, हेमराज बनसिंग, प्रा. रमेश पिसे, राजू बोचरे, टेमराज माले, सुधाताई बामणपल्लीवार, तसेच अनेक सामाजिक कार्यकर्ते आणि नागरिक मोठ्या संख्येने उपस्थित होते. उत्सवाच्या शेवटी उपस्थितांनी 'इडा पिडा टळो, बळीचं राज्य येवो' अशी प्रार्थना करत बळीराजाच्या समतेच्या आणि न्यायाच्या तत्त्वांचा वारसा पुढे नेण्याचा संकल्प केला. ग्रामीण भागात तसेच नागपूर, पुणे, औरंगाबाद, वर्धा आणि यवतमाळ येथेही बळीराजा उत्सव पारंपरिक उत्साहात साजरा करण्यात आला.बळीराजा उत्सवाच्या निमित्ताने समाजात समता, सहकार आणि एकोपा वाढविण्याचा निर्धार व्यक्त केला.

महत्वाचे

डॉ. कीर्तीपाल गायकवाड यांच्या षष्ठब्धी निमीत्त आज सत्कार

नागपूर : अ. भा. प्रबुद्ध नाट्य परिषद अंतर्गत डॉ कीर्तीपाल गायकवाड यांच्या षष्ठब्धी नीमीत्त सत्कार समारोह आयोजित करण्यात आला आहे तसेच एकच स्वप्न प्रबुद्ध भारत (एक पात्री नाटक) प्रकाशन सोहळा दि. 23 आक्टोबर 2025 रोजी दुपारी 4 वाजता, सुगत बुद्ध विहार, तथागत चौक, सुगत नगर, नारा रोड, नागपूर येथे आयोजित केलेल्या कार्यक्रमात प्रमुख अतिथी भंते नागा प्रकाश, अशोक सरस्वती असून अध्यक्षस्थानी भीमपुत्र टेक्सास गायकवाड तर डॉ. किर्तीपाल गायकवाड हे सत्काराला उत्तर देतील. कार्यक्रमाचे संचालन ज्योत्सना बनसोड करतील तर प्रास्ताविक संजय सायरे, परिचय प्रतिभा खोब्रागडे व आभारप्रदर्शन रंगराज गोस्वामी करणार आहे.

डॉ. अशोक जिवतोडे यांना गुरुदेव साहित्य विशेषांक भेट

चंद्रपूर : गुरूकुंज आश्रम येथे राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराजांच्या 57 व्या पुण्यतिथीनिमित्त प्रकाशित साहित्य विशेषांक शिक्षणमहर्षी डॉ. अशोक जिवतोडे यांना ग्रामगीताचार्य बंडोपंत बोढेकर यांनी भेट दिला. या विशेषांकातील विचार ग्रामपरिवर्तनासाठी प्रेरणादायी असल्याचे डॉ. जिवतोडे यांनी सांगत श्रीगुरुदेव मासिक विभागाचे आभार मानले.

उत्कृष्ट सेवेसाठी 'आपली बस'च्या १८ कर्मचाऱ्यांचा मनपातर्फे सन्मान

नागपूर : नागपूर महानगरपालिकेच्या 'आपली बस' विभागातर्फे प्रवासी सेवेत उत्कृष्ट कामगिरी करणाऱ्या वाहकांचा कौतुक सोहळा नुकताच आयोजित करण्यात आला. मनपाच्या अतिरिक्त आयुक्त वसुमना पंत यांच्या हस्ते सप्टेंबर महिन्यामध्ये प्रशंसनीय कार्य करणाऱ्या विविध डेपोमधील वाहकांना सन्मानित करण्यात आले. शहरातील नागरिकांना गुणवत्तापूर्ण, सुरक्षित आणि प्रवासी-स्नेही बस सेवा पुरवण्यात वाहकांचे समर्पण, शिस्त आणि बांधिलकी महत्त्वपूर्ण आहे. या योगदानाची दखल घेऊन हा गौरव समारंभ पार पडला. याप्रसंगी मनपा परिवहन व्यवस्थापक राजेश भगत, मनपा प्रशासकीय अधिकारी योगेश लुंगे आणि चलो मोबिलिटी प्रा. लि.चे सिटी हेड अजय कुमार उपस्थित होते. प्रवाशांसाठी सुरक्षित आणि सुलभ बससेवा सुनिश्चित करण्यात महत्त्वपूर्ण योगदान देणाऱ्या वाहकांचा सत्कार करण्यात आला. यात पाटवर्धन डेपो येथील अर्चना गोरे सुजल मोखारे, खापरी डेपो येथील ज्योती राजेश कामदे, ईश्वर तोहने, वाडी डेपो येथील राजकुमार मदनलाल सहारे, शुभम रामभाऊ पंचभाई, वाठोडा डेपो येथील राणू शेंडे, निलेश शेंबेकर, हिंगणा डेपो येथील श्रीकृष्ण गजभिये, बॉबी खैरकर यांना सत्कार करण्यात आला.

सुभद्रांगी बौद्ध विहार येथे वर्षवास समाप्ती

नागपूर : सुभद्रांगी बौद्ध विहार महादेव नगर लावा वाडी येथे वर्षवास समापन कार्यक्रम पार पडला. कार्यक्रमाचे सुरुवातीला महाथेरो संघकीर्ती भंतेजी यांनी परित्रण पाठ, बुद्ध, धम्म, संघ, तसेच बुद्धाच्या जीवनावर प्रकाश पाडला. त्या नंतर प्रमुख पाहुणे नागपूर, वाडी परिसातिल सामाजीक कार्यकर्ता दान दात्या उपासिका मिनाक्षी वाघमारे, आंबेडकरी विचाराचे शायर/कवी प्रणय सतलज, लावा ग्रामपंचायत सरपंच ज्योत्सना नितनवरे, माजी प. समीती उपसभापती सुजीत नितनवरे, उपसरपंच रॉबिन शेलारे, माजी उपसरपंच महेशभाऊ चोखांद्रे, सामाजिक कार्यकर्ता वाडी नं.प. परीषद सदस्य नरेंद्र मेंढे तसेच लावा सदस्य आकाश पवार, कपिल खडसे, धन्वंतरी भिवनकर यांचे पुष्प देवुन स्वागत करण्यात आले. कवी/शायर, प्रणय सतलज यांनी आंबेडकरी विचारावर भर देवुन बुद्धाची माहिती दिली. यशश्वी करीता सर्व सुभद्रांगी बुद्धविहार समितीचे पुरुष वर्ग तसेच महिला वर्ग श्रद्धा मेश्राम, गीतांजली रोडगे, गीता खोब्रागडे, शुभांगी वैरागडे, स्मिता देवगडे, प्रिया चौधरी, सपना डेकाटे, दर्शना गजभिये, मिनाक्षी साखरे बागडे, अर्चना ढोके, वंदना गजभिये, देवांगना रामटेके, जयश्री नंदागवळी, शिल्पा मेश्राम, शुभांगी भीमटे, कविता सहारे, नलीनी अहिरे आणि अनेक महिलानी परिश्रम घेतले आणि अश्विनी पिल्लेवान हिने संचलन केले.

16 ऑक्टोबर रोजी बेकायदेशीर कृत्य करणाऱ्या कर्मचाऱ्यांवर कारवाईची मागणी

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर इंटरनॅशनल पार्क बचाव कृती समितीद्वारा आंदोलन गतिमान

नागपूर : 16 ऑक्टोबर 2025 रोजी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर इंटरनॅशनल पार्क नारा येथे प्रशासनाद्वारे केलेल्या चुकीच्या कार्यवाहीबाबत संबंधित कर्मचाऱ्यांवर गुन्हे दाखल करावे अशी मागणी आज मनपा आयुक्ततांकडे करण्यात आली आहे. ही मागणी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर इंटरनॅशनल पार्क बचाव कृती समितीच्या वतीने नागपूर महानगरपालिके च्या आयुक्तांना निवेदनाद्वारे करण्यात आली. याबाबत सविस्तर वृत्त असे की, 16 ऑक्टोबर 2025 रोजी जरीपटका पोलीस विभाग, शहर वाहतूक प्रशासन व नागपूर महानगरपालिका नागपूर द्वारा संयुक्त कार्यवाही करून मागील 380 दिवसापासून संवैधानिक मार्गाने सुरू असलेल्या धरणा आंदोलनाला कोणत्याही प्रकारची नोटीस न देता अचानक सकाळी सहा वाजता कार्यवाही केली. त्यामध्ये पंचशील ध्वज पाडण्यात आला. डॉ. बाबासाहेबांचा फोटो खाली पडला व तंबू पाडण्याचे बेकायदेशीर कृत्य तीनही प्रशासनाने केलेले आहे. या घटनेमुळे आंबेडकरी समाजावर अन्याय तर झालाच आणि जातीय तेढ व द्वेष निर्माण होण्याची भीती निर्माण झालेली आहे. समितीच्या अध्यक्षांना विविध मार्गाने धमक्या मिळत असून त्यांच्या जीवाला धोका निर्माण झालेला आहे. निकट भविष्यामध्ये कोणताही घटना घडल्यास सर्वस्वी आपण प्रशासन जबाबदार राहाल असा निवेदनाद्वारे इशारा देण्यात आला. त्या दिवशी झालेल्या कार्यवाहीचा कृती समिती व विविध सामाजिक संघटनेच्या वतीने निषेध करण्यात आलेला असून उपस्थित अधिकाऱ्यांवर निलंबनाची कार्यवाही करण्याची मागणी करण्यात आली आहे. यावेळी आमदार विकास ठाकरे व समितीचे अध्यक्ष चंदू पाटील यांनी आंदोलकांना मार्गदर्शन केले. त्याचबरोबर दिवाळीच्या सणात सुद्धा नागपूर शहरात सर्वत्र घाण साचलेली असून साफसफाईकडे संपूर्ण दुर्लक्ष केलेले आहे. त्यामुळे जर दोन दिवसात संपूर्ण नागपूर शहराची साफसफाई झाली नाही तर हा कचरा आम्ही आयुक्तांच्या कार्यालयात आणून टाकू असा इशाराही आमदार विकास ठाकरे यांनी दिला.

सम्यक बुद्ध विहार खामला येथे आरोग्य तपासणी शिबिर

नागपूर : खामला पंचकमेटी खामला व शुअरटेक हास्पिटल, वर्धा रोड, नागपूरच्या वतीने सम्यक बुध्द विहार खामला येथे आरोग्य तपासणी शिबिर आयोजित करण्यात आले होते. शिबीर यशस्वीरित्या संपन्न झाले. या आरोग्य तपासणी शिबिरामध्ये उच्च रक्तदाब, शुगर, ईसीजी तसेच अन्य सामान्य रोगाची तपासणी करण्यात आली होती.

प्रा. पोथारे यांच्या नेतृत्वात उपस्थित शुअरटेक डॉक्टरांच्या उपस्थितीत तसेच शूअरटेक नर्सिंग होम च्या विद्यार्थ्यांनी तसेच प्रशिक्षणार्थ्यांनी आरोग्य तपासणी शिबिरामध्ये सहभाग घेतला. या शिबिराचा वस्तीतील अनेक नागरिकांनी लाभ घेतला. शिबिर यशस्वी करण्यासाठी खामला पंच कमिटीच्या सर्व पदाधिकाऱ्यांनी उत्तम असे सहकार्य केले.

शिबिर यशस्वी करण्यासाठी सर्वश्री राजेश हाडके, संजय कोथरे, अरुण हाडके, आनंद मानकर, रामनाथ मानकर, अविनाश कठाणे तसेच महिला वर्गाने सहकार्य केले. शुअरटेक हॉस्पीटलच्या सर्व स्टाफचे हार्दिक आभार.

निधन वार्ता

रामचंद्र सदाशिव ठेंगरे

नागपूर : सरस्वती नगर प्लॉट नंबर 61 जानकी नगर येथील रहीवासी रामचंद्र सदाशिव ठेंगरे याचं, आज 22 ऑक्टोबर रोजी पहाटे निधन झाले. मृत्युसमयी त्यांचे वय 86 होते. त्यांच्या पश्चात पत्नी, दोन मुले, तीन मुली व बराच मोठा आप्त परिवार आहे. अंत्य संस्कार मानेवाडा घाटावर करण्यात आले.

दत्तात्रय भैयाजी पुंडलिक

नागपूर : छत्रपती नगर निवासी, लोककर्म विभागाचे निवृत्त उप अभियंता दत्तात्रय भैयाजी पुंडलिक यांच वृद्धापकाळाने सोमवारी निधन झाले. ते 87 वर्षाचे होते. अंत्यसंस्कार सहकार नगर घाटावर करण्यात आले. त्यांच्या मागे मोठा आप्त परिवार आहे.

रत्नसंभव बुद्ध विहार, रुक्मिणीनगर येथे वर्षावास समारोप

वर्धा : वर्धेतील रत्नसंभव बुद्ध विहार, रूक्मिणी नगर येथे वर्षावास समापन करण्यात आले. धम्मरॅली काढण्यात आली, तद्नंतर परित्त-सुत्तपठन करण्यात आले. भिक्खु संघाची धम्मदेसना आणि संघदानाचे आयोजन करण्यात आले होते. या मंगल प्रसंगी समता सैनिक दलाचे राष्ट्रीय मार्गदर्शक, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर स्मारक समिती दीक्षाभुमीचे विश्वस्त नागदीपांकर महाथेरो यांच्या प्रमुख मार्गदर्शनामधे हा सोहळा संपन्न झाला. नागदीपांकर भन्तेजींनी शील, समाधी आणि प्रज्ञा यांच्या विकासाने मनुष्य जीवनात मांगल्य निर्माण होऊ शकते. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी दिलेल्या धम्मदीक्षेने आपल्या जीवनात नवचैतन्य आणि जगण्याची प्रेरणा निर्माण केली असे प्रतिपादन केले. कार्यक्रमात प्रामुख्याने श्रीलंकेतील भन्ते अरियधम्म महाथेरो उपस्थित होते. जे श्रीलंकेत डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर सण्डे स्कूल चालवितात. पुज्य भन्ते अनुरूद्ध थेरो, प्राचार्य धम्मकिर्ती महाविद्यालय, नागपूर यांनी भिक्खु संघाची प्राचीन परंपरा आणि संघदानाचे महत्व विशद केले. तर पुज्य भन्ते डॉ. सारिपुत्त थेरो यांनी धम्म प्राचार आणि प्रसार कार्यासाठी भिक्खुंची आवश्यकता आणि समाजाची जबाबदारी या विषयांवर मार्गदर्शन केले. कार्यक्रमात नागपूर येथून पाचारण केलेला भिक्खुसंघ उपस्थित होता. कार्यक्रमाच्या यशस्वीतेकरीता नागार्जुन जीनसेन, भीमराव गारसे, समर्थ गोडघाटे, अनिल कांबळे, राजेंद्र चहारे, विनोदकुमार खोब्रागडे, राजेंद्र कांबळे आणि सुधीर उपासे तसेच रत्नसंभव बुद्ध विहाराच्या सर्व उपासक उपासिकांनी सहकार्य केले. या कार्यक्रमाचे नियोजन आणि आयोजन भन्ते जीवनदर्शी, भन्ते सुजाततिस्स आणि श्रामणेर शुभमचित्त गुणदर्शी यांच्या दिशानिर्देशात आणि मार्गदर्शनात पार पडले. कार्यक्रमाला वर्धेतील विविध परिसरातील उपासक उपासिकांची प्रामुख्याने मोठ्या प्रमाणात उपस्थिती होती.

हिंदी कवी आणि शायर यांचे 24 रोजी कवी संमेलन

नागपूर : निवडक हिंदीतील कवी आणि शायर यांचे कवी संमेलन 24 ऑक्टोबर रोजी, दुपारी दोन वाजता नटराज सभागृह, हिंदी मोर भवन, बर्डी, नागपूर येथे आयोजित केलेले आहे. या संमेलनाची अध्यक्षता प्रसिद्ध हिंदी साहित्यिक डॉ. शिवनारायण आचार्य करीत आहेत. प्रमुख पाहुणे डॉ. सागर खादीवाला, माणिकराव खोब्रागडे, प्रा. जावेद पाशा, शब्बीर अहमद विद्रोही, प्रा. हेमलता मिश्र मानवी हे उपस्थित राहणार आहेत. या हिंदी काव्य संमेलनाचे उद्घाटन प्रसिद्ध कवयित्री आणि शायरा नेहा गोडघाटे, मुंबई या करणार आहेत. विशेष अतिथी तन्हा नागपुरी. डॉ. भोला सरवर, वहीद हैरा, कवी जमील अन्सारी उपस्थित राहणार आहेत.

आमंत्रित कवी प्रा. हृदय चक्रधर, गजभिये, रजनी संबोधी, रोशनी गणवीर, कवी शिर्के, कवी सूर्यकांत मुनघाटे, प्रभू फुलझेले, डॉ. पोफळे, संजय गोडघाटे, अजहर हुसेन, शमशाद शाद, जमील अन्सारी, आतिश अहमद, अख्तर आलम, माहीर नागपुरी, खुर्शीद हैदर, शहीद हजरत, लोकमान अन्सारी, अकबर खैराबादी, रहेबर नागपुरी, जकवान अन्सारी, हिफजुरहमान खान नागपुरी, आजार हुसेन, शमशाद शहाद हे मान्यवर आपली रचना सादर करणार आहेत. या संमेलनाचे आयोजन नागपुरातील मूल्य संगर साहित्य विचार मंच, हिंदी साहित्य विकास संस्था, भारतीय मुस्लिम परिषद, फुले शाहू आंबेडकर विचार मंच, छवि पब्लिकेशन यांनी केलेले.

कराडच्या बुद्ध लेण्यांवर दिपदानोत्सव उत्साहात साजरा

कराड : कराडच्या जखीणवाडी बुद्ध लेण्यांवर दिपदानोत्सव सोहळा मोठ्या उत्साहात बौद्ध युवा जागृती परिषद, कराड 6 सातारा जिल्हा 8 व बुद्ध लेणी संवर्धन समिती, महाराष्ट्र राज्य यांच्या वतीने साजरा करण्यात आला. यानिमित्ताने लेणीवर एकदिवशीय कार्यशाळा संपन्न झाली.

कार्यक्रमाचे संपूर्ण नियोजन व संचालन हे बौध्द युवा जागृती परिषदेचे सर्वेसर्वा लेणी संवर्धक कैलास कांबळे यांनी केले. लेणीमधील चैत्यस्तूप फुलमाळांनी सजवून लावलेल्या दिव्यांनी चैत्यविहार उजळून निघाले. यावेळी बुद्धवंदना व चैत्यपूजा घेण्यात आली. कार्यक्रमात कोल्हापूर जिल्हा लेणी संवर्धक संघाचे प्रभाकर कांबळे, प्रदीप सातपुते व सह्याद्री लेणी संवर्धक समूह, वाईचे लेणी संवर्धक रोहित वाघमारे, उमेश सागर यांनी उपस्थितांना लेणी अभ्यास व लेणी संवर्धन याविषयी सखोल मार्गदर्शन केले. कार्यक्रमाला बौध्द युवा जागृती परिषदेचे शशिकांत दुपटे, महेश सोनवणे, संजय कांबळे, अमोल गायकवाड, अतुल दुपटे, अमोल वाघमारे व पंचशीला वाघमारे, ऋतुजा कांबळे, आकाश एटंबे, विश्वास गोखले, विनोद कांबळे व कुटुंब, यश गोखले, श्रीधर गोखले, अमोल गायकवाड व कुटुंबीय, मधुकर खराडे, गणपत गोखले, व्यवहारे, मोलाचे सहकार्य आनंदा कांबळे, अनुराधा माने, स्वप्निल जाधव, विनोद कांबळे मोठ्या प्रमाणात महिला लहान मुले तसेच कोल्हापूर जिल्हा लेणी संवर्धक संघ व सह्याद्री लेणी संवर्धक समूह, वाईचे व सातारा सांगली कोल्हापूर जिल्ह्यातून अनेक लेणी प्रेमी व लेणी संवर्धक कार्यक्रमासाठी उपस्थित होते. शेवटी शशीकांत दुपटे यांनी आभार मानले व सरणत्तय गाथा घेऊन कार्यक्रमाची सांगता करण्यात आली.

आजचे कार्यक्रम

साप्ताहिक प्रबोधन

दिनांक : २३/१०/2025 गुरुवार
वेळ : सायंकाळी ७ वाजता
स्थान : भीमोदय बुद्ध विहार, विश्वकर्मा नगर. नागपूर.
विषय : `बुद्ध आणि त्यांचा धम्म´ वर प्रबोधन.
प्रबोधनकार : राष्ट्रीय बौद्ध महासभा धम्म प्रचारक

सुरेश डांगे यांच्या दखल ग्रंथातून झाडीपट्टीतल्या माणिक मोतींचे प्रभावी दर्शन : बंडोपंत बोढेकर

चंद्रपूर : सुरेश डांगे यांच्या दखल या ग्रंथाचे प्रकाशन समारंभ चिमूर येथील प्रसिद्ध बालाजी मंदिर सभागृहात मोठ्या उत्साहात संपन्न झाले. याप्रसंगी महाराष्ट्र राज्य ग्रंथालय संघाचे डॉ. गजानन कोटेवार (वर्धा) अध्यक्षस्थानी होते. वामनराव पाटील स्मृती प्रतिष्ठान आयोजित या समारंभाला प्रमुख अतिथी म्हणून ज्येष्ठ साहित्यिक ग्रामगीताचार्य बंडोपंत बोढेकर, नागपूर विभाग ग्रंथालय संघाचे प्रमुख कार्यवाह भाऊराव पत्रे, साहित्यिक डॉ. देवमन कामडी, वामनराव पाटील स्मृती प्रतिष्ठानचे अध्यक्ष ॲड. भूपेश पाटील, साहित्यिक डॉ. विलास गजबे, पत्रकार रामकुमार चिचपाले, धनलक्ष्मी महिला सहकारी पतसंस्थेच्या अध्यक्षा उज्वला डांगे, पुस्तकाचे लेखक सुरेश डांगे उपस्थित होते.

डॉ. कोटेवार यांनी सध्याची वाचकांची स्थिती, वाचन चळवळ, लेखकांची जबाबदारी यासंदर्भात अभ्यासपूर्ण भाष्य केले. झाडीबोली साहित्य मंडळाचे केंद्रीय सदस्य साहित्यिक बंडोपंत बोढेकर म्हणाले की, चिमूर ही राष्ट्रसंताची क्रांतीभूमी, तपोभूमी आहे. अशा या निसर्गरम्य झाडीपट्टी परिसरातील माणिक मोतींवर प्रकाश टाकण्याचे परिश्रमपूर्वक काम सुरेश डांगे यांनी केले आहे, या सर्वांच्या कार्याची प्रेरणा येणारी पिढी निश्चितच घेईल, असा आशावाद त्यांनी व्यक्त केला. ग्रंथालय संघाचे प्रमुख कार्यवाह भाऊराव पत्रे, देवमन कामडी यांनी साहित्य निर्मितीचे महत्त्व विषद केले तर साहित्यिक ॲड. भूपेश पाटील यांनी समाजाचे होत चाललेले अधःपतन, लोकांची उदासीन मानसिकता असताना निरपेक्ष भावनेने कार्य करणारे काही दिवे आजही लकाकत आहेत, समाजाने त्यांना जपले पाहिजे असे मत व्यक्त केले. लेखक सुरेश डांगे, डॉ. विलास गजबे, रामकुमार चिचपाले, उज्वला डांगे यांनी याप्रसंगी आपल्या भावना व्यक्त केल्या. तुळशीराम महल्ले, अश्विनी रोकडे यांनी मनोगत व्यक्त केले. समारंभाचे संचालन विरेनकुमार खोब्रागडे यांनी केले. प्रास्ताविक रामदास कामडी यांनी केले. आभार प्रकाश कोडापे यांनी मानले. कार्यक्रमाला साहित्यिक, पत्रकार, सामाजिक कार्यकर्ते, नागरिक बहुसंख्येने उपस्थित होते.

बहुजन हिताय संघाची 440 वी साप्ताहिक सभेत खऱ्या धम्म शिकवणीवर चर्चा

नागपूर : डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मिशन येथे बहुजन हिताय संघाची 440 वी साप्ताहिक सभा उत्साहात पार पडली. सभेच्या अध्यक्षस्थानी प्रा. पुष्पा घोडके होत्या, प्रमुख अतिथी प्रा. जयंत जांभूळकर तर विशेष अतिथी देवयानी धरोटे उपस्थित होत्या. बौद्धाचार्य देविदास राऊत यांनी सुत्तपठण केले. प्रमुख अतिथी प्रा. जयंत जांभूळकर यांनी संघाच्या उपक्रमांचे कौतुक करताना सांगितले की, कोसा आणि हातमाग उद्योगातील पारंपरिक समाजांच्या सहभागाचेही स्मरण केले. विशेष अतिथी देवयानी धरोटे यांनी स्नेहांचल संस्थेच्या 19 वर्षांच्या निःस्वार्थ सेवाकार्याची माहिती दिली. ही संस्था कॅन्सरग्रस्त रुग्णांना विनामूल्य सेवा पुरवते, असे त्यांनी सांगितले. अध्यक्षा प्रा. पुष्पा घोडके यांनी आपल्या मनोगतात सांगितले की, 'माणसाने माणसाला माणूस म्हणून वागवावे, हीच खरी धम्म शिकवण आहे.' तसेच डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या विचारांचे जनमानसात प्रसारण करण्यासाठी आंबेडकरी चळवळीचे सखोल अध्ययन आवश्यक असल्याचे त्यांनी नमूद केले.

कार्यक्रमाचे संचालन डॉ. शंकर खोब्रागडे यांनी केले, तर आभार संस्थेचे सचिव ॲड. हंसराज भांगे यांनी मानले. संपूर्ण कार्यक्रमाचे संकलन प्रा. नंदा प्रकाश सोनटक्के यांनी केले.

PROPERTY FOR SALE

Prime Land with Construction for Sale
Wela (Hari), Shankarpur Road, Nagpur (Gramin)
Perfect for Educational Institutions:
Area 0.46 hectares (50,000 Sq. Ft) with construction around 35000 Sq. Ft., Ideal for Schools, College, Training Center, Residential Tution College, Hotel, Hostel, Ambusman Park

Contact : Sulay 9860361121

बहुजन सौरभ प्रकाशक, संपादक, मालक, मुद्रक सिध्दार्थ जीवन कांबळे यांनी देश प्रेस पब्लिकेशन, E-30/2, इंडस्ट्रीयल एरिया, सोनेगाव (सीम), हिंगणा, एम.आय.डी.सी., नागपूर - 440016 येथे मुद्रित केले व 9/2, स्वराज कॉलनी, मेडिकल कॉलेजच्या मागे, नागपूर-440027, येथे प्रकाशित केले. RNI No. MAHMAR 2020/84035 Printed, Owner by Siddharth Jiwan Kamble, Publisched at 9/2 Swaraj Colony, Behind Medical College, Nagpur 440027, Printed at M/S Desh Publication, E-30/2, Industrial Area, Sonegaon (SEEM), Hingna, MIDC, Nagpur-440016, Editor Siddharth Jiwan Kamble Email: bahujansaurabh@gmail.com Mobile: 9422860648